ID-201
C-2
24-10-2008

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

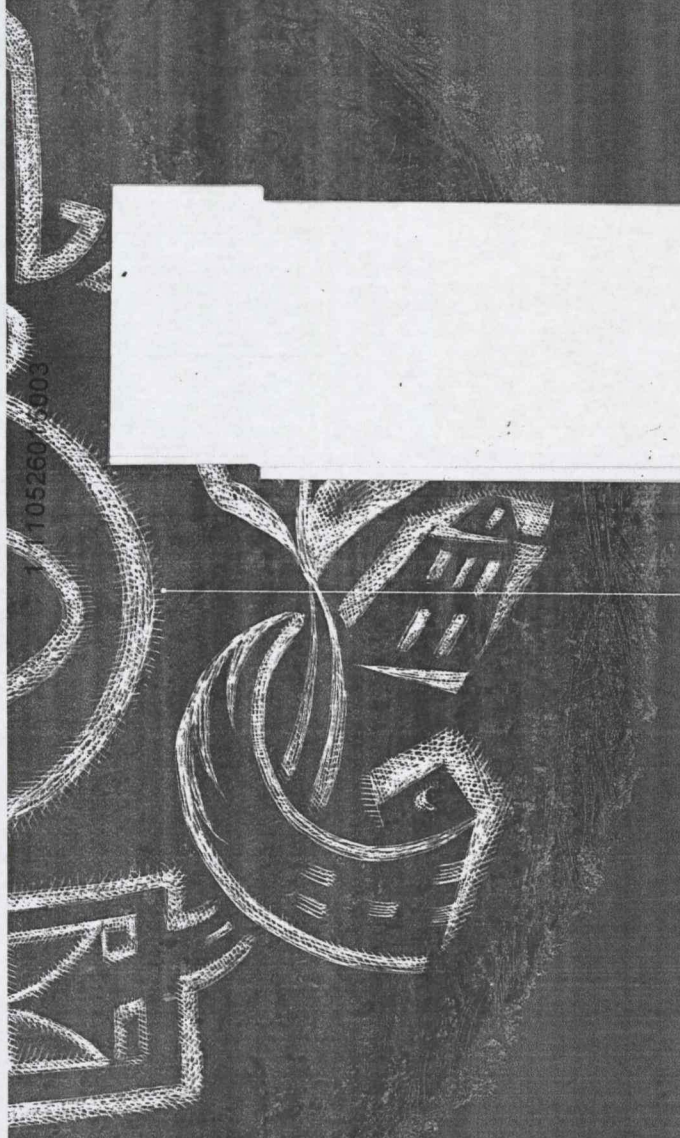

1 1 105260 5003

1.110526015004

datum in procedure: **18 januari 2006**

aangepast : **1 juli 2008**

datum aanwijzing : 24 OKT. 2008

errata:

TOELICHTING
bij het besluit tot aanwijzing van
het beschermd dorpsgezicht **Asselt**
gemeente Roermond (Limburg)
ex artikel 35 Monumentenwet 1988

Foto linksboven: St. Dionysiuskerk. Linksonder: Asselterhof. Rechts: de Asselterhof en St. Dionysiuskerk vrij gelegen op de rand van het terras, zicht vanuit het westen (vanaf kruising Raayer Luykweg en Op de Berg).

1,110526015005

ROERMOND, ASSELT

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn bevoegd om gezamenlijk beschermde stads- en dorpsgezichten aan te wijzen. Het rechtsgevolg van de aanwijzing is dat de gemeenteraad ter bescherming van een stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan, als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening, vast moet stellen. In die zin kan de aanwijzing tevens een stimulans betekenen voor een te voeren ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

In totaal zijn er in Nederland meer dan 300 beschermde stads- en dorpsgezichten. Het besluit tot aanwijzing van Asselt te Roermond als beschermd dorpsgezicht vloeit voort uit een verzoek van de gemeente Roermond, ondersteund door de provincie Limburg. Ter motivering is onder meer gebruikgemaakt van een basisdocument voor het beschermd dorpsgezicht Asselt, dat in december 2003 door de toenmalige gemeente Swalmen is opgesteld.[1] Voorliggende toelichting bij het besluit tot aanwijzing van het beschermd dorpsgezicht Asselt is opgesteld door Buro4 Monument en Ruimte, in opdracht van de toenmalige gemeente Swalmen.

---

[1] Gemeente Swalmen, *Beschermd Dorpsgezicht Asselt gemeente Swalmen; redengevende toelichting bij de aanvraag tot aanwijzing van Asselt (gemeente Swalmen) als beschermd dorpsgezicht ingevolge artikel 35 van de Monumentenwet 1988*, Monumentencommissie Swalmen, 15 december 2003.

INLEIDING

Asselt maakt deel uit van de Limburgse gemeente Roermond, gelegen aan de Asseltse Plassen, 1 kilometer ten zuidwesten van de hoofdkern Swalmen-dorp en 2 kilometer ten noorden van de bebouwde kom van Roermond *(kaart 7)*. Het beschermde gebied omvat een op het terrassenlandschap van de Maas afgestemde wegenstructuur met lineaire bebouwingsclusters en individuele agrarische stichtingen aan de rand van de hogere zandruggen.
De kern van de nederzetting wordt gevormd door de Asselterhof, die volgens historisch-geograaf J. Renes waarschijnlijk teruggaat op een vroegmiddeleeuws domein. Aan de overzijde van de Asselterhof is op de oeverwal van een oude Maasbedding de kerk gebouwd. Het dorp bestaat voornamelijk uit een rij boerderijen op de terrasrand. Behalve de kern Asselt met kerk en Asselterhof maken het cluster Einde, de ruïne Ouborgh en de agrarische complexen Genaenhof, Genoenhof en Syperhof met tussenliggend gebied deel uit van het beschermd dorpsgezicht Asselt.

BEGRENZING

Het beschermd gezicht Asselt wordt aan de noordoostzijde begrensd door het stroomdal van de Swalm. De grens van het beschermde gebied volgt vanaf de samenkomst van de wegen *Eind* en *Wieler* (ter hoogte van de brug over de Swalm) de grens van het kadastrale perceel I 302 tot aan de samenkomst van de percelen I 308 en I 309. Van hieruit loopt de grens in een rechte lijn tot aan het perceel I 313, volgt vervolgens de grens van perceel I 341 langs de weg *Middelhoven* en laat het pand Middelhoven 35 rechts liggen. De grens wordt vanaf hier gevormd door de percelen I 342, I 343 en I 447 tot aan de *Parallelweg* en de spoorlijn Venlo-Roermond. Het stroomdal van de Swalm is van belang voor de landschappelijke en ruimtelijke relatie met Asselt en ligt tussen *Wieler* en de spoorlijn in zijn geheel binnen het gezicht. De kasteelruïne Ouborgh en de van oorsprong middeleeuwse boerderijen Genaenhof en Genoenhof, van belang voor de agrarische geschiedenis van Asselt, zijn eveneens betrokken in het beschermde gebied.

De spoorlijn, die het middeleeuwse cultuurlandschap doorsnijdt en daardoor een logische begrenzing vormt, markeert de grens van het beschermde gezicht tot aan de spoorwegovergang Broekhin-Noord ter hoogte van de *Pastoor Pinckersstraat*. Van hieruit volgt de grens van het beschermde gezicht de contour van het perceel G 32 (Pompstation Asselt WML) tot aan de Leijgraaf. Vanaf dit punt is de zuidgrens van het perceel G 48 de grens tot aan de *Lindeweg*. Vanwege de historisch-landschappelijke samenhang tussen Asselt en het broekbos ter hoogte van de zogenoemde Vuilbemden, is een deel van deze oude Maasmeander in de bescherming meegenomen.
De westkant van de *Lindeweg* is de grens tot aan het punt ter hoogte van het kadastrale perceel G 361. Vervolgens verloopt de grens via dit perceel in een rechte lijn door tot in de Asseltse Plassen, volgt de voormalige gemeentegrens tussen de gemeenten Swalmen en Haelen (tussen de kadastrale percelen G 165 en G 132/E 2896, deel uitmakend van de Asseltse Plassen) tot het punt *Eindweg-Eind*. Hiermee ligt de oeverzone binnen de werkingssfeer van het beschermde gezicht. Deze ruime omgrenzing is van belang om de vrije ligging en het zicht op de nederzetting en oeverwal voor de toekomst te waarborgen. Vanaf het punt *Eindweg-Eind* is de oostkant van de weg *Eind* de grens tot aan de samenkomst met de weg *Wieler*. Het grindwingebied *Lichte Ohe* valt buiten de contour van het beschermde gebied.
De exacte begrenzing is weergegeven op de bijgevoegde begrenzingskaart, 2005/LI/01-I.

ONTSTAAN EN ONTWIKKELING

Landschap

Het gebied rond Asselt behoort tot het terrassenlandschap van het Maasdal, *(zie kaart 5 t/m 7)*. Het is ontstaan door afzettingen van grote hoeveelheden klei, zand en grind van de Maas. Wisselende klimatologische omstandigheden deden de rivier sneller stromen met een diepere, uitgesleten bedding tot gevolg. Dit gebeurde binnen de bestaande bedding en zo ontstonden verschillende terrassen. Ook de Peelrandbreuk heeft aan dit proces bijgedragen. De steilrand landinwaarts bij de Duitse grens is een oude riviervlakte van de Rijn, het hoogterras, waarin de Maas is ingesneden en midden- en laagterrassen heeft gevormd (middenfase Weichselien, 73.000 tot 13.000 jaar geleden).[2]
Op de grens van het midden- en het laagterras liggen de kernen Swalmen, Boukoul, Asenray en Heide. Het laagterras is gevormd door insnijding en

[2] Zie hiervoor: J. Schotten, 'De landschappelijke ontwikkeling van het Maasdal'. In: J. Berghs (red.), *De ontwikkeling van stad en streek*, Venlo 2001, p. 4-9.

1.110526015006

afzetting van relatief jonge datum (eindfase Weichselien, 11.000 tot 10.000 jaar geleden) en wordt gekenmerkt door een bodem van hoofdzakelijk rivierklei. Asselt ligt precies op de rand van dit laagterras en het stroomdal van de Maas. Het terrassenlandschap wordt doorsneden door de sterk meanderende rivier de Swalm en de zijbeken Eppenbeek en Teutebeek.

De Maas heeft in het Holoceen, het huidige geologische tijdvak, in het gebied tussen Swalmen en Roosteren de nodige dynamiek gekend. De veranderingen namen diverse vormen aan. In de meeste gevallen ging het om normale meandering, met afkalving in de buitenbocht en aangroei in de binnenbocht. De buitenbocht was een aantrekkelijke vestigingsplaats voor havenactiviteiten, omdat de diepe hoofdgeul van de rivier hier dicht tegen het land aankwam. Het was echter door de mogelijke verdere uitschuring ook een risicovolle plek om te wonen.[3] De nederzetting Asselt lag aanvankelijk pal aan een buitenbocht van de Maas. De onmiddellijke nabijheid van de rivier was een continue bedreiging voor het dorp op de oeverwal. In de loop van de eeuwen verdween door het proces van uitschuring dan ook de helft van de nederzetting, die in de Middeleeuwen aan weerzijden van de huidige Pastoor Pinckersstraat-Eindweg bebouwing kende, in de Maas. De rivier verplaatste zich in de loop van de tijd echter weer in westelijke richting. Desondanks werden omstreeks 1800 nog drie huizen aan de Eindweg door het Maaswater verzwolgen. Landmeter J. Smabers tekende in 1774 *(zie kaart 1 en 2)* een natte strook parallel aan de huidige Pastoor Pinckersstraat-Eindweg, vanaf de kerk tot aan het begin van de buurtschap Eind. Deze strook, aangeduid als 'Oude Maese', betrof een in de 18e eeuw gedeeltelijk droge rivierarm. Tussen de Asselterhof en de meer naar het zuiden gelegen boerderij Syperhof lag een nog oudere Maasmeander, de Vuilbemden, door Smabers 'Asselder Broeck' genoemd. Hier loopt nog steeds de Leijgraaf, een smalle waterlossing voor de afwatering van het drassige gebied. Door de Maaskanalisatie van 1926 kreeg de Maas een nieuw verloop. Eén van de maatregelen betrof het afsnijden van een scherpe bocht bij Asselt. Kort daarop werden grootschalige ontgrindingscampagnes in gang gezet, waarbij het hiervoor beschreven oude stroombed van de Maas voor het merendeel is afgegraven. Vanaf 1933 is men met stoombaggervaartuigen begonnen met het winnen van grind in de Oude Maas aan de achterzijde van het Dionysiuskerkje.[4] Inmiddels zijn tientallen hectaren afgegraven, waardoor de Asseltse Plassen zijn ontstaan *(kaart 7)*. De Asseltse plassen fungeren tegenwoordig, in aansluiting op de Maasplassen bij Roermond, als uitvalsbasis voor watersportrecreanten.
Uit diverse archeologische waarnemingen is menselijke activiteit in Asselt gebleken gedurende het Mesolithicum (8.800-4900 voor Christus) en het Neolithicum (5.300-2.000 voor Christus). In dit verband kan met name de vuursteenvindplaats aan de noordoostzijde van de Schroefstraat nabij de Swalm worden genoemd (monumentnummer 11259).
In het Mesolithicum leefden de bewoners van deze streek van jagen, verzamelen en de visvangst. Over het algemeen was geen sprake van één vestigingsplaats of nederzetting, maar trok men rond in groepen. De rondtrekkende bewegingen werden bepaald door de seizoenen, waarbij in de loop van een jaar zoveel mogelijk voedselbronnen werden aangeboord. Dit leidde ertoe dat grenzen tussen landschappen aantrekkelijke locaties waren om kortere of langere tijd te bivakkeren. Het stroomdal van de Swalm nabij Asselt, gelegen op de rand van een hoger en lager gelegen gebied, was zo'n gunstige plek. De introductie van de landbouw in het Neolithicum had ingrijpende gevolgen voor het landschap. Er was sprake van bevolkingstoename en bovendien waren de bewoners meer dan voorheen gebonden aan vaste verblijfsplekken. De invloed van de mens op het landschap nam daardoor toe: het begin van de vorming van het cultuurlandschap. Uit deze periode stammen de oudste grafheuvels, zoals die bijvoorbeeld liggen aan de oostkant van Swalmen. Verder zijn neolithische vondsten met name geconcentreerd in de omgeving van de Maas en nabij de belangrijkste riviertjes en beken zoals de Swalm. Deze gebieden zijn verder door de tijd heen aantrekkelijke vestigingsplaatsen gebleven.[5]

In de Romeinse tijd (12 vóór-450 na Christus) kwam een mate van politieke en economische integratie tot stand, die van belang is geweest voor de landschapgeschiedenis van het Limburgse Maasdal. In deze periode werden belangrijke Romeinse nederzettingen met elkaar verbonden door middel van

[3] J. Renes, *Landschappen van Peel en Maas; een toegepast historisch-geografisch onderzoek in het streekplangebied Noord- en Midden-Limburg*, Maastricht/Leeuwarden, 1999, p. 138-139.

[4] Op het kadastrale minuutplan (circa 1825) is dit gebied aangeduid met het toponiem '*den tholl*'.

[5] J. Renes, *Landschappen van Peel en Maas; een toegepast historisch-geografisch onderzoek in het streekplangebied Noord- en Midden-Limburg*, Maastricht/Leeuwarden, 1999, p. 284-285.

1,110526015007

brede, rechte wegen. Deze wegen waren primair van militaire betekenis. De belangrijkste heerweg in het Maasdal liep over de westoever: vanuit Tongeren via Maastricht, Heel, Blerick en Cuijk richting Nijmegen. Aan de oostkant van de Maas lag een tweede belangrijke weg: de doorgaande route van Aken richting Xanten. Delen van dit tracé zijn teruggevonden op het grondgebied van de gemeente Roermond, ten oosten van de kernen Swalmen en Boukoul. Een tweede deel van deze route is vermoedelijk de zogenoemde 'Prinsendijk', een kaarsrechte grindweg, die thans ter hoogte van Swalmen en Beesel voor een deel de Nederlands-Duitse grens volgt. Daarnaast zijn er sterke aanwijzingen dat in de Romeinse tijd vlak ten oosten van de Maas een soort 'Maasoverweg' heeft gelopen, ook ter hoogte van Asselt. Hoogstwaarschijnlijk betrof het een secundaire weg, waarvan nauwelijks sporen in het landschap bewaard zijn gebleven.[6]

In de directe omgeving van Asselt zijn uit de Romeinse periode drie pannenovens bekend (2e eeuw na Christus), die in 1938 werden aangetroffen aan de oever van de Swalm in het gehucht Wieler-Middelhoven (monumentnummer 1389). Het feit dat er drie pannenovens waren, wijst erop dat in de omgeving één of meerdere Romeinse gebouwen moeten zijn geweest. Romeinse villa's werden over het algemeen opgericht aan weerszijden van de Maas, in de directe nabijheid van de rivier en de grote landwegen. Bij ontgrindingswerkzaamheden ter hoogte van Asselt werden Romeinse bouwmaterialen en aardewerk uit Maas opgebaggerd. Zo zijn in 2001 bij de archeologische begeleiding van de Zandmaas in Hansummerweert twee fragmenten van zuiltrommels in Nivelsteiner zandsteen gevonden. De vondst lag op een diepte van 6 meter in het winterbed van de Maas. Uit onderzoek is gebleken dat de zuilen zeer waarschijnlijk hebben gehoord bij een Romeins gebouw. Mogelijk zijn de resten in de Middeleeuwen secundair gebruikt. Door migratie van de Maas zijn de resten te water geraakt en later in een vulling van de rivier terechtgekomen[7]. Romeinse villa's zijn tot op heden in Asselt niet aangetroffen.

[6] Renes 1999, p. 288-289. Zie verder: W. Luys, 'Romeinse wegen en bewoning in Swalmen-Beesel-Belfeld'. In: *Jaarboek Maas- en Swalmdal 4 (1984)*, p. 105-132.

[7] P. Stassen 2003, *Zandmaas: proefproject 2, deel 4, Hanssumerweerd documentatie: prehistorische, Romeinse en middeleeuwse vondsten opgebaggerd; een verzwolgen cultusplaats?* Maastricht (Intern Rapport Projectteam Archeologie Maaswerken/Via Limburg). Vriendelijke mededeling van H. Stoepker, Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.

In de literatuur wordt wel een Laat-Romeinse 'Burgus' verondersteld: een vierkante stenen fortificatie met uitspringende ronde torens op de hoeken en omgeven door grachten. Het daadwerkelijke bestaan en de locatie van dit gebouw zijn niet bewezen, maar wordt gezocht op of nabij de plek van het huidige Dionysiuskerk, in de buitenbocht van de Maas. De Romeinse pannenovens nabij Asselt staan niet op zichzelf in deze kleirijke streek. Op diverse locaties tussen de huidige steden Venlo en Roermond werd in deze periode klei gewonnen en verwerkt. Zo werden in de 2e eeuw na Christus onder meer in Tegelen dakpannen, zogenoemde *Tegulae,* geproduceerd. Uit archeologisch onderzoek zijn verder Romeinse steen- en pannenovens bekend op diverse plekken in Swalmen, Belfeld en Venlo.[8]

Op een aantal locaties in het stroomgebied van de Maas is sprake van bewoningscontinuïteit tussen de Romeinse periode en de vroege Middeleeuwen. Van bijvoorbeeld Maastricht en Nijmegen is deze continuïteit aangetoond. Andere plekken, zoals de militaire nederzetting in Venlo, werden verlaten om pas later weer opnieuw tot ontwikkeling te komen. Romeinse fortificaties werden soms in stand gehouden door Frankische en Karolingische vorsten, omdat deze verdedigingswerken een zekere bescherming boden en zodoende een aantrekkelijke woonplek bleven.

In hoeverre in Asselt sprake is van bewoningscontinuïteit is niet exact bekend. Het terrein van de huidige Dionysiuskerk bevat in elk geval resten van bewoning uit de Romeinse tijd en uit de Karolingische periode (8e, 9e en deel van de 10e eeuw), afgedekt door een kerkheuvel met een kerk en een begraafplaats. Opvallend is de landschappelijke ligging: de heuvel ligt op de 'kaap' van het Maasterras, vlak langs de oude geul van de Maas. Of de kerkheuvel al dan niet is opgeworpen, is niet geheel duidelijk. Mogelijk is de afzonderlijke ligging van de kerk ontstaan door insnijding van de huidige Pastoor Pinckersstraat in de terrasrand. Ter plaatse van de kerkheuvel bevinden zich muurresten in de bodem, die volgens archeoloog Jan Hendrik Holwerda (1873-1951), directeur van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden, Karolingisch zijn en mogelijk behoord zouden hebben tot het uit historische bronnen bekende Ascloa, het Noormannenkamp uit 881-882. Holwerda deed onderzoek in Asselt in 1928-1929. Bij zijn bevindingen worden tegenwoordig de nodige

[8] W. Luys, 'Romeinse pannenovens in Swalmen'. In: *Jaarboek Maas- en Swalmdal 23 (2003)*, p. 86-106.

1,110526015008

vraagtekens gezet. Ongeacht de juistheid geeft het aan dat de locatie al zeer lange tijd tot de verbeelding spreekt en het zegt iets over de aantrekkingskracht van Asselt op historici. De schematische weergave van Holwerda *(zie kaart 3)*, is hiervan een fraai voorbeeld. Tijdens het onderzoek van Holwerda is in elk geval veel Romeins en Karolingisch materiaal aangetroffen. Romeinse bouwfragmenten zijn tevens verwerkt in het muurwerk van het kerkje, waaronder zogenoemde hypocaustum-zuiltjes.[9]

Vroegmiddeleeuwse bronnen maken melding van een zogenoemde *curtis*, een domaniale hof in Asselt. Het domaniale stelsel was een bedrijfstype waarbij het land van een grootgrondbezitter werd bewerkt door 'laten', die in ruil voor hun arbeid een stuk land kregen, waarmee ze in hun eigen onderhoud konden voorzien. De Karolingische vorsten van het Middenrijk Lotharingen bezaten in de omgeving van de Maas uitgestrekte domeinen, die in veel gevallen als *curtis* werden geëxploiteerd. Zo ook in Asselt. Evenals bij de overige bekende vroegmiddeleeuwse hoven is de ligging van de gebouwen en de bijbehorende landerijen van de *curtis* van Asselt niet exact bekend. Historisch-geograaf J. Renes zoekt de locatie ter hoogte van de huidige boerderij Asselterhof. De ligging van de Dionysiuskerk tegenover deze hof is volgens Renes een duidelijke aanwijzing. Het cultusgebouw werd in de 10e eeuw gesticht. Renes heeft vastgesteld dat de typische combinatie van kerk en *curtis* op meerdere plaatsen voorkomt in Noord- en Midden-Limburg, zoals in Kessel, Horn, Geysteren en Asselt. Op de kadasterkaart uit 1832 *(kaart 4)* is deze opzet goed zichtbaar. De wortels van deze samenstelling liggen zeer waarschijnlijk in een vroegmiddeleeuws domeincentrum. Renes noemt de situatie in Asselt een van de weinige plekken in Noord- en Midden-Limburg, die nog het dichtst het vroegmiddeleeuwse beeld benadert.[10]

De mythevorming rondom het winterkamp uit 881 van de Noormannen verdient bijzondere aandacht. De plaats van dit kamp is nooit aangetroffen, maar moet volgens diverse onderzoekers zeer waarschijnlijk worden gezocht in Asselt, waar archeoloog Holwerda Karolingische bewoning vaststelde.

[9] Zie hiervoor onder andere Renes 1999, www.kich.nl; ODB-nummer 11176 en J. Venner, *Geschiedenis van Limburg*, deel 1, Maastricht 2000, p. 58-61.
[10] Renes 1999, p. 295-297, p. 306, p. 308.

Volgens de bronnen landde in 879 vanuit Engeland een groot Noormannenleger op het vasteland nabij de monding van de Schelde. In 881 verlieten ze het Scheldegebied en trokken via de Maas verder richting zuiden. De Noormannen streken neer in Asselt, versterkten de *curtis* met aarden wallen en plunderden vandaar het gebied tussen de Maas en de Rijn. Bekend is dat de Noormannen in 881 vanuit hun uitvalsbasis 'Ascloa' de regio Maastricht, Tongeren en Luik onveilig maakten. Eveneens in 881 werd het gebied tussen de Rijn en de Roer geplunderd. In 882 was het stroomgebied van de Moezel tussen Koblenz en Trier aan de beurt. Zowel de abdij van Fulda als een Beiers kroniekschrijver maakten melding van de acties, die door de Noormannen vanuit Asselt werden ondernomen.[11]

Zoals al aangestipt, werd in de 10e eeuw op de oeverwal van de Maas een christelijk cultusgebouw opgericht, in eerste instantie opgetrokken in hout. De bouwplaats bevatte vermoedelijk een Romeinse en/of Karolingische ondergrond. Het huidige kerkgebouw heeft bouwdelen uit de 11e eeuw. Zeer waarschijnlijk vond toentertijd de verstening plaats, waarbij gebruikgemaakt werd van Romeins materiaal. De toren van de kerk bevond zich aanvankelijk aan de Maaszijde, maar door uitschuring van de buitenbocht tijdens overstromingen stortte het bouwwerk begin 16e eeuw in de rivier. De datering van het instorten is niet geheel duidelijk. In 1555 werd in elk geval de huidige toren opgetrokken aan de landzijde, tegen de buitenmuur van het priesterkoor, waardoor de oorspronkelijke oriëntatie is omgekeerd. Asselt is een van oudsher bijkerk van Swalmen, maar wordt in 16e-eeuwse bronnen wel als de moederkerk van de twee aangeduid. In 1916-1917 is de kerk van Asselt door architect P.J.H. Cuypers (1827-1921) gerestaureerd en uitgebreid. Cuypers heeft de uit maaskeien opgetrokken delen van de 11e en 12e-eeuwse kerk gehandhaafd en als uitgangspunt genomen voor de uitbreiding aan de westzijde. Het muurwerk van het koor en de oostelijke helft van het schip zijn nauwelijks gewijzigd, met uitzondering van enkele rondboogvensters. De toegevoegde westpartij met koor, crypten en nevenruimten fungeert als tegenwicht tegen de oosttoren en het oude koor. Het schilderachtige aspect van het ge-

[11] P.J.H. Ubachs, *Handboek voor de geschiedenis van Limburg, Hilversum 2000*, 47-54. Zie ook: Venner 2000, 86-91 en Renes 1999, 295. Verder: M.J.H.A. Schrijnemakers, 'De Noormannen in Ascloa'. In: *Jaarboek Maas- en Swalmdal* 14 (1994), p. 30-53, en A. Ramakers, *Honderd eeuwen Swalmen*, Swalmen 1977, p. 109-112.

1.11052601 5009

heel wordt versterkt, doordat in het ontwerp profijt is getrokken uit de ligging aan de Maas. De kerkheuvel werd in de loop van de tijd versterkt door middel van een gemetselde keermuur. De heuvel fungeert van oudsher als kerkhof. Het aan de voet gelegen 'verloren kerkhof' werd in de 17e eeuw door de Maas weggespoeld.[12]

Het van oorsprong Karolingische domeincentrum in Asselt, de *curtis*, kwam in de 11e eeuw voor een belangrijk deel in het bezit van de Benedictijner abdij Brauweiler nabij Keulen. In de tweede helft van de 11e eeuw ging het bezit over in handen van het kapittel Mariengraden in Keulen. In de 12e en 13e eeuw vielen de Asseltse domeingoederen verder uiteen en werden de bezittingen gesplitst in kleinere eenheden. Het Mariastift van Aken, het Utrechtse Domkapittel en het kapittel van Xanten konden zich de nieuwe eigenaren noemen. Tot de bezittingen in Asselt behoorden ook privileges en heerlijke rechten, zoals het tolrecht op de Maasscheepvaart. Niet onbelangrijk was het jaag- of lijnpad, waarvan het tracé liep van de huidige Lindenweg tot aan het gehucht Hanssum bij Neer. Voor het gebruik van het lijnpad in Asselt moest worden betaald en ook de rechtspraak op deze weg leverde de eigenaar geld op. De rechten op het lijnpad behoorden vanaf 1275 toe aan de Heren van Asselt. Hoe belangrijk de Maasscheepvaart in de late Middeleeuwen voor Asselt was, bleek andermaal in 1999, toen tijdens baggerwerkzaamheden in de zogenoemde Biesweerd ten noorden van Asselt de archeologische resten werden aangetroffen van een 15e-eeuws platbodemd vaartuigje. Uit onderzoek in het kader van de Maaswerken is vast komen te staan dat ter hoogte van de vindplaats in de late Middeleeuwen een aanlegsteiger lag.[13]

De familie van Asselt had vanaf het einde van de 13e eeuw het hoofdbestanddeel van de oude *curtis*, de Asselterhof, als allodiaal stamgoed in bezit. De literatuur maakt melding van het ontstaan van de heerlijkheid Asselt in deze periode. Aan de Asselterhof was eeuwenlang een zogenaamde laathof verbonden, met een eigen rechtspraak. In de eerste helft van de 14e eeuw gingen de Asseltse bezittingen - tot ver in de 15e eeuw een allodium - over op de familie Van Vlodrop. Deze familie mocht zich sindsdien Heer van Asselt noemen. De bronnen maken geen melding hoe de eigendomswisseling plaatsvond: door middel van koopoverdracht of door erfopvolging via de vrouwelijke lijn. Vanaf het einde van de 15e eeuw was sprake van een leenverhouding met de graven van Horn. In 1510 trouwde de erfdochter van de familie Van Vlodrop met een lid van de familie Schellart van Obbendorf, waardoor Asselt overging in handen van de heren van Schinnen.[14]

Asselt en Swalmen waren van oudsher twee afzonderlijke heerlijkheden. Deze situatie bleef tot op het einde van de 17e eeuw voortbestaan. In 1695 werden beide bezittingen in één hand verenigd. Op 10 mei van dat jaar werd Arnold baron Schenk van Nijdeggen, heer van Swalmen en Hillenraad, beleend met de hof en de heerlijkheid Asselt, met de zogenoemde Oesterse tol op de Maas en de beemden onder Neer. Sindsdien was sprake van de heerlijkheid Swalmen en Asselt. De heren van Swalmen zetelden oorspronkelijk in de 14e-eeuwse Ouborgh of Aborg aan de Swalm. De thans nog gedeeltelijk resterende achthoekige toren vormde oorspronkelijk een onderdeel van een grotere burcht, die in de eerste helft van de 14e eeuw werd gebouwd. De plattegrond van dit complex was een omgrachte, door een weermuur omsloten rechthoek. Tegen de weermuur waren twee haaks op elkaar staande vleugels gebouwd. Op de zuidwesthoek stond de achthoekige donjon als verdedigingstoren. Deze bouwlichamen omsloten een kleine binnenplaats, toegankelijk via een toegangspoort in de weermuur. Vermoedelijk werd de burcht rond 1450 al niet meer bewoond. Sindsdien is Hillenraad nabij Boukoul de zetel van de Heren van Swalmen. In 1916 is de ruïne van de Ouborgh als steengroeve gebruikt om aan 'authentiek bouwmateriaal' te komen ten behoeve van de restauratie van het kerkje van Asselt. Via de familie Schenk van Nijdeggen kwamen Asselt en Swalmen in 1736 in handen van de familie van Hoensbroek. Het bezit omvatte het kasteel Hillenraad, de heerlijkheid Asselt en Swalmen met alle daarbij behorende landerijen en boerderijen, de Ouborgh met de Genoenhof, de Oesterse tol op de Maas, de Asselterhof, de Syperhof, de Asseltse tol, de Boekoelder tienden, de visserij te Asselt, de Linden, de

[12] Renes 1999, p. 138-139, A.J.C. van Leeuwen, *De maakbaarheid van het verleden: P.J.H. Cuypers als restauratiearchitect*, Zwolle 1995, p. 203 e.v.

[13] Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Zandmaas, proefproject 2: Rapportage bureau- en veldonderzoek middeleeuws scheepshout bij Swalmen-Biesweerd, Amersfoort 2002.

[14] A. Ramakers 1977, p. 115-124 en J. Alers, *Asselt gemeente Swalmen, beschermde stads- en dorpsgezichten*, ongedateerd en ongepubliceerd typoscript, 9 pagina's.

1,110526015010

Aanwas, de Boxwaard en de Wieler tienden. De huidige bewoner van kasteel Hillenraad, de grafelijke familie Wolff-Metternich, heeft de Asseltse hofsteden Asselterhof, Syperhof en Genoenhof nog steeds in eigendom. De luiken van deze boerderijen zijn, evenals het kasteel Hillenraad en de bijgebouwen, in de kleuren blauw en wit geschilderd.[15]

In het kader van de aanleg van de A73-zuid en de Maaswerken is vanaf 1996 in de omgeving van Swalmen en Asselt een aantal archeologische onderzoeken uitgevoerd.[16] Zo is onder meer in 2002 aan de noordkant van de Asseltsestraat, ter hoogte van de spoorlijn, de middeleeuwse nederzetting Swalmen-Nieuwenhof door middel van opgraving onderzocht. Uit het onderzoek is vast komen te staan dat de nederzetting een groot en voornaam boerenerf betrof met meerdere hoofdgebouwen, schuren, stallen en gebouwtjes voor opslag. Mogelijk gaat de nederzetting terug op een adellijke boerenhoeve, waaruit de latere stichtingen Oudenhof (Genaenhof), Nieuwenhof (Genoenhof) en de Ouborgh vanaf de 13e eeuw zijn ontstaan.[17] De hiervoor genoemde, tegenwoordig nog bestaande bouwwerken en complexen passeren in de navolgende opsomming de revue.

Asselterhof

De boerderij *Asselterhof* markeert de ligging van de vroegmiddeleeuwse *curtis* van Asselt. Een deel van het terrein aan de oostzijde van de boerderij is rijksbeschermd archeologisch monument (monumentnummer 1388). In 2002 heeft booronderzoek plaatsgevonden in het kader van de actualisering van het Monumentenregister. Boringen troffen geen sporen van bewoning aan op het hogere gedeelte aan de oostzijde van het monument, noch op de plaats van het talud tussen deze plek en de recente afgraving achter de boerderij. De aangrenzende lager gelegen akker is door middel van veldkartering onderzocht. Hier werden aardewerkscherven gevonden, die dateren van de vroege Middeleeuwen tot en met de 13e eeuw.
In het westelijke gedeelte van het monument werden wel aanwijzingen gevonden, die in verband kunnen worden gebracht met eerdere bewoning. Hier heeft zich een dik pakket gevormd, dat zou kunnen zijn ontstaan door plaatselijke ophoging of egalisatie. Ten zuid- en noordwesten van de boerderij zijn enkele boringen langs de weg gezet, waaruit bleek dat de bodem tot op 80 centimeter diepte verstoord is. Boringen ten westen van de weg toonden dat hier ooit een meander of watergeul heeft gelopen. Ruim 1 meter onder het maaiveld werd een puinlaag aangeboord, waarin een scherf uit de 10e of 11e eeuw werd geborgen. Met een projectie van de opgravingplattegrond van Holwerda troffen boringen de aanwezigheid van een gracht of palissadegreppel aan. Een tweede booronderzoek heeft deze aanwezigheid bevestigd, maar toonde tevens aan dat de gracht niet aansluit op de destijds aangetroffen funderingsresten van de noordoosthoek van de *curtis*. Een boring op die plek leverde geen resultaat op. Holwerda had al vermeld dat delen van dit fundament geheel bleken te zijn uitgebroken. Een uitgebreid waardenstellend onderzoek kan in de toekomst wellicht uitsluitsel geven over de exacte omvang en de kwaliteit van deze archeologische site.[18]

De huidige gebouwen van de Asselterhof, gelegen aan de Pastoor Pinckersstraat 26, dateren grotendeels uit de 18e en het begin van de 19e eeuw en zijn rijksbeschermd (ODB-nummer 34973). De boerderij is een gesloten hoeve en heeft daarnaast een losstaande schuur. Muurankers aan de zijde van de binnenplaats geven het jaartal 1800 weer. Van belang is de landschappelijke aanleg van hagen en linden rondom de gebouwen. In het voormalige bak- en koetshuis van de Asselterhof werd in 1927 op initiatief van de Asseltse rector Jean Pinckers het thans nog bestaande 'Oudheidkundig Museum' ingericht. De museumcollectie omvat voornamelijk volkskundige voorwerpen (huisraad), wapens en archeologische vondsten uit de streek. Nog in het openingsjaar werd het museum uitgebreid met een nieuwe aanbouw. Tegen de gevel aan de straatzijde is in 1923 een kruisbeeld aangebracht van Suzanne Nicolas-

[15] A.G. Schulte (red.), *Ruïnes in Nederland*/M.J. Kuipers-Verbuijs ... [et al.], Zwolle 1997, p. 208-209. Tevens: Ramakers 1977, p. 147.
[16] Zie hiervoor: H. Stoepker 1997, 'Limburg op de schop? Grote archeologische projecten: Grensmaas, Zandmaas, Rijksweg 73-zuid', *Archeologie in Limburg*, p. 74, p. 71-73 en H. Stoepker, E. Drenth en E. Rensink 2004, *Behoud en onderzoek van archeologische waarden in het Maasdal in het kader van de Maaswerken en de Via Limburg: resultaten van het verkennend onderzoek, wetenschappelijk beleidsplan*, Amersfoort (Rapportage Archeologische Monumentenzorg, 111).
[17] Vriendelijke mededeling H. Stoepker en J. Schotten, Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort. Zie hiervoor: D.A. Gerrets en G. Williams, *Archeologisch Onderzoek in het tracé van de Rijksweg 73, Definitieve Archeologische Opgraving, Rijksweg 73-Zuid: DO-E14, Swalmen-Nieuwenhof*, ADC-Amersfoort (eigen uitgave Rijkswaterstaat, directie Limburg in druk).
[18] Tekst voor een deel overgenomen uit: *Archis*, waarnemingsnummer 52585.

1.110526015011

Nys. In 1986 werden tijdens archeologisch onderzoek aan de achterzijde van het museum twee ongefundeerde muurrestanten aangetroffen, die direct op de leemgrond bleken te zijn geplaatst. Aan de binnenzijde was de aanzet van een gecementeerd gewelf zichtbaar, voor een deel bezet met roetsporen. Naar wordt aangenomen maakten de muurfragmenten deel uit van minstens drie broodovens die in de 15e en 16e eeuw in gebruik zijn geweest. Verder werden tijdens het onderzoek restanten van grachten en wallen aangetroffen. Deze verdedigingswerken, al in de jaren twintig door Holwerda opgemerkt, worden in verband gebracht met een dekkingsschans, de zogenoemde 'schans van Asselt', die op deze plek tijdens de belegering van Roermond in 1577 is aangelegd. Het voormalige bakhuis annex koetshuis is aangemerkt als rijksbeschermd monument (ODB-nummer 34974).[19]

Ouborgh of Aborgh

De ruïne Ouborgh aan de Swalm is de oorspronkelijke donjon van de Heren van Swalmen. Landmeter Smabers noemt de ruïne in 1774 'het gebroken Slot'. Verder wordt gesproken van het *Alde Huijs*, het *Huijs tot Swalmen, Naborgh* en *den Aldenborgh*. In 1962 werd door professor J. Renaud en A. van Pernis begonnen met een opgraving ter plaatse. Hierdoor kon de oorspronkelijke opzet van het bouwwerk met enig voorbehoud worden gereconstrueerd. De plattegrond van het kasteel omvatte een rechthoek van 25 bij 17 meter, met in de zuidwesthoek een hoofdtoren en aan de noord- en oostzijde woonvleugels rond een binnenplaats. Het geheel was aangelegd op een kunstmatige heuvel, buiten het bereik van de Swalm. Het kasteel was niet in het water gebouwd, maar het riviertje was eromheen geleid. Op de 18e-eeuwse kaart van landmeter Smabers is een aftakking van de Swalm ingetekend, die de Ouborgh geheel omsluit. Deze aftakking wordt door Smabers 'Klein Swalmken' genoemd.[20]

Van de Ouborgh rest de onderbouw van de in oorsprong langwerpige, achthoekige bakstenen toren, die in plattegrond 9,5 meter lang en 4,8 meter breed is, met een muurdikte van ongeveer 1,5 meter. Nog goed zichtbaar zijn de aanzet van het keldergewelf en de sporen van de wenteltrap naast de smalle ingang in de noordoostelijke torenmuur. Aan de binnenzijde van de toren bevinden zich spitsboognissen met een schietgat. Omdat de ruïne als steengroeve diende, is veel muurwerk aan de bovenkant niet beschermd, waardoor het langzaam afbrokkelt. Op sommige plaatsen zijn de muren gestut. De buitenschil is grotendeels halfsteens afgevroren. Vanwege de aanleg van de A73 in de directe nabijheid van de ruïne, zijn in 2002 maatregelen genomen om het bouwwerk te beschermen tegen negatieve invloed van de bouwactiviteiten.
De ruïne is rijksbeschermd monument. Het omliggende terrein langs de oever van de Swalm is aangemerkt als archeologisch monument (ODB-nummer 8525). Op het terrein werden in 1984 restanten aangetroffen van 16e-eeuwse steenovens.[21]

Genoenhof

De *Genoenhof*, een gesloten hofboerderij behorende bij kasteel Hillenraad, ligt aan de Naborchweg 1 en werd ook wel *Noenhoff, Noewenhof, Nijenhoff* of *Nieuwenhof* genoemd. De boerderij, die diverse keren geheel of gedeeltelijk door brand is verwoest, wordt voor het eerst vermeld in 1381. In 1676 brak tijdens onweer brand uit in de schuur, waarna de boerderij in de as werd gelegd. Op 3 december 1903 brandde de Genoenhof praktisch geheel af en kwamen 26 runderen in de vlammen om. Een sluitsteen boven de ingang geeft het jaar van herbouw weer: 1904. De boerderij is niet aangemerkt als rijksbeschermd monument. Het aanpalende terrein aan de noordzijde, tussen de boerderij en de Swalm, is archeologisch monument vanwege de nog aanwezige restanten van de Ouborgh.[22]

---

[19] Voor de bevindingen van 1986, zie typoscript *Asselt beschermd dorpsgezicht* van M. Verweij, Rijksdienst voor de Monumentenzorg, d.d. 13 augustus 2004. W. Luys, 'Broodovens Asselt'. In: *Jaarboek Maas- en Swalmdal 7* (1987), p. 108-112.

[20] Zie hiervoor onder andere: W. Luys, 'De Oudborgh, een kasteelruïne in het Swalmdal. In: *Jaarboek Maas- en Swalmdal 1* (1981), p. 118-135.

[21] De redengevende omschrijving luidt: zogenaamde *Abschnittsmotte* met nog zichtbaar een donjonrestant. 15e eeuw. Tekst van deze paragraaf grotendeels overgenomen uit: Schulte (red.) 1997, p. 208-209.

[22] Milieu- en Heemkundevereniging Swalmen (MHVS), *Swalmer Monumenten*, Swalmen 1987, p. 25.

1.110526015012

Genaenhof

De *Genaenhof*, *Naenhof* of *Aldenhoff* ligt aan de Schroefstraat 9-11. Het toponiem Genaenhof is samengesteld uit de woorddelen gen/de, aen/ajen of oud en hof/hoeve. De boerderij wordt voor het eerst genoemd in een akte van 25 juli 1376. In dat jaar werd in Roermond het Kartuizerklooster gesticht. De heer van Swalmen schonk bij deze gelegenheid de Genaenhof tot onderhoud van de geestelijken van het klooster. In de 18e eeuw kreeg de boerderij zijn huidige vorm. In de gevel van de schuur is een hardsteen ingemetseld met de inscriptie *Anno 1735*. Het woonhuis draagt het ankerjaartal 1769. Bij de secularisatie van het Kartuizerklooster in de Franse Tijd (1794-1814) werd de boerderij bij opbod verkocht. De totale omvang bedroeg op dat moment 44 hectare.[23] De boerderij is niet aangemerkt als rijksbeschermd monument. Opvallend is de kunstmatige laagte in het weiland aan de westkant van de boerderij. De huidige eigenaar/bewoner van Genaenhof heeft de taluds omwille van het praktische agrarische gebruik onlangs glooiend afgewerkt.

Syperhof

Evenals de Asselterhof en Genoenhof maakt ook *Syperhof* aan de Pastoor Pinckersstraat 12 van oudsher deel uit van het bezit van Hillenraad. De huidige gesloten hoeve, waarvan de binnenplaats is geplaveid met maaskeien, werd deels gebouwd in 1672 en deels in de eerste helft van de 19e eeuw. Het huisarchief van Hillenraad vermeldt in een exploitatierekening: *'betaelt tot het op Bouwen van den Sipenhof in het jaer 1672 volgens de stadt ende specificatie aen den heer van Hillenraedt overgelevert, waer dat alles is in gespecificeert* [...]'.
In 1702 werd de Syperhof vermeld als de hof genaamd '*de Zype*', naar de ligging langs de Leijgraaf, ook wel 'de Ziep' genoemd. De schuur draagt aan de zuidzijde de muurankers C G V H. Deze letters worden in verband gebracht met Clemens Wenceslaus graaf Van Hoensbroek (1776-1844). In sluitsteen boven de poort naar de binnenplaats zijn de letters K V G H en het jaartal 1851 aangebracht. De boerderij is niet aangemerkt als rijksbeschermd monument.[24]

[23] MHVS 1987, p. 26.

[24] Zie hiervoor aanvullende gegevens uit: G. Geraedts en F. Custers, *Van Abdissenstraat tot Zandkuil;. verklaring van oorsprong en betekenis van de Swalmense straatnamen*, Swalmen z.j.

HUIDIG RUIMTELIJK KARAKTER *(kaart 8 en 9)*

Contour

Het beschermd cultuurlandschap van Asselt wordt aan alle zijden omgrensd door in het landschap aanwezige contouren. De oevers van de Asseltse Plassen aan de westzijde volgen voor een deel het oude stroomdal van de Maas. Het riviertje de Swalm aan de noordzijde vormt van oudsher het overgangsgebied tussen Asselt en Swalmen. De Leijgraaf aan de westzijde van de Pastoor Pinckersstraat volgt de contour van de oude Maasmeander met moerasbroekbos langs de zogenoemde Vuilbemden. Alleen aan de oostzijde van de kern Asselt bevindt zich een kunstmatige grens in het landschap: de noord-zuid spoorverbinding tussen Venlo-Roermond uit 1865. Ten oosten hiervan bevindt zich de Oude Baan, de middeleeuwse doorgaande route van vóór de aanleg van de huidige Rijksweg in 1844. Vanaf 2008 is parallel aan de spoorlijn de A73 in gebruik. De A73 valt buiten de contouren van het beschermde gezicht. Evenals de railverbinding doorsnijdt het tracé de oorspronkelijke wegenstructuur. De routes zijn op een aantal plekken abrupt afgekapt.
Met de oude *Asselterweg*, de *Weg naar Hillenraad* en de *Schroefstraat* gebeurde dat al tijdens de aanleg van de spoorlijn in 1865. Dit heeft ertoe geleid dat delen van deze tracés inmiddels geheel uit het landschap zijn verdwenen.
De A73 maakt straks definitief een einde aan de doorgaande verbinding van de *Raayer Luyckweg*. Ter hoogte van de *Asseltsestraat* is een nieuw viaduct aangelegd en duikt de bestaande weg onder de spoorlijn en A73 door. Omwille van de bereikbaarheid van de Genaenhof en de Genoenhof is ter plaatse van het viaduct een nieuwe aansluiting op de Schroefstraat gerealiseerd. Het Swalmdal met zijn meanderende Swalm maakt deel uit van de ecologische hoofdstructuur. De weg gaat hier samen met de westwaarts verplaatste spoorlijn met een brug overheen. Langs de Swalm, onder de bruggen, zijn brede oeverstroken aangelegd.

Landschap

De identiteit van Asselt hangt in hoge mate samen met de geografische ligging op de terrasrand en het daarop afgestemde wegen- en occupatiepatroon. Het landschap van de Maasterrassen laat nabij Asselt een grote diversiteit zien. De structuur van het terrassenlandschap wordt bepaald door de resten

1.110526015013

van de oude rivierbedding waartussen hoge zandruggen liggen. In delen van de rivierbedding stagneerde de afwatering en kon zich veen ontwikkelen. Ten zuiden van Asselt gebeurde dat in de Vuilbemden (Asselter Broek), waar een moerasbroekbos is ontstaan. De bouwlanden liggen op de hogere, goed ontwaterde delen van het Maasterras. De clusters Asselt en Einde liggen aan de westkant op de grens van deze hoger gelegen bouwlanden. Volgens het oudste kadastrale plan worden deze bouwlanden aangeduid met de toponiemen *Syperveld*, *Asselterveld*, *Brouwhuisveld*, *Aan de Boekweitse Stap*, *Meuledimpel* en *Op de Schroef*. Het stroomdal van de Swalm markeert de overgang naar een lager gebied.

Wegen en bebouwingsstructuur in relatie tot het landschap

De lay-out van wegen en paden op het hoger gelegen dekzandgebied is in hoofdzaak oost-westgeoriënteerd. De belangrijkste route is de Asseltsestraat, die Asselt rechtstreeks verbindt met de kern Swalmen. Het tracé loopt dwars door het dekzandgebied, onder de spoorlijn en de A73 door en komt ter hoogte van de Beeckerhof uit op de rijksweg N271. Langs de weg bevindt zich nagenoeg geen bebouwing, waardoor men een wijds uitzicht heeft over de velden. Enige clustering is waar te nemen ter hoogte van de aansluiting op de Schroefstraat. Deze bebouwing stamt in hoofdzaak uit de eerste helft van de 20e eeuw. De Asseltsestraat vormt ter hoogte van de Eindweg-Pastoor Pinckersstraat een insnijding in de terrasrand, met als gevolg dat de huizen hier lager liggen dan de overige bebouwing op het terras. Vrijwel parallel aan de Asseltsestraat loopt de Gebrouwhuisweg, de historische route tussen de buurtschap Eind en de kern Swalmen. De aanduiding 'Brouwhuys Mistwech' op de kaart van Smabers uit 1774 geeft aan dat de weg al in de 18e eeuw alleen nog maar van agrarische betekenis was. De Gebrouwhuisweg is ook nu nog een veldweg, niet meer dan een karrenspoor, die alleen ter hoogte van de Eindweg voor een deel is verhard. Ter hoogte van de Genaenhof heeft de Gebrouwhuisweg vanwege de insnijding in het landschap het karakter van een holle weg. Via een zandpad loopt het tracé verder richting de Swalm en laat de Genoenhof rechts liggen. Via een voetgangersbrug over de Swalm volgt het pad via de Parallelweg de richting Middelhoven-Wieler. In tegenstelling tot de weg Op de Berg, die vanuit het kruispunt Asseltsestraat-Eindweg over de zandrug loopt, snijdt het tracé van de Raayer Luyckweg in het landschap in. Deze insnijding verloop geleidelijk vanaf het kruispunt met Op de Berg tot aan de Asselterhof.

Haaks op de oostwest georiënteerde routes lopen twee wegen van noord naar zuid door het beschermde gebied. Parallel aan de Swalm loopt de onverharde Schroefstraat. Deze verbinding doorsnijdt het hoger gelegen bouwland 'Op de Schroef'. Ter hoogte van de Genaenhof, gesitueerd op de zandrug, heeft de Schroefstraat het karakter van een holle weg met aan weerszijden een houtwal. Het lager gelegen gebied langs de Swalm, tussen de boerderijen Genaenhof en Genoenhoef, is ingericht als weiland en heeft nog zijn oorspronkelijke functie behouden. De hoger gelegen, goed ontwaterde delen op de zandruggen zijn vanouds ingericht als bouwland, terwijl de natte gebieden langs de oevers van de Swalm bij uitstek geschikt zijn als grasland. Deze landschappelijke inrichting, gerelateerd aan de gemengde agrarische doeleinden, is in dit deel van Asselt sinds de late Middeleeuwen amper gewijzigd. Tussen de Genaenhof en de Genoenhof kruist de Schroefstraat de Gebrouwhuisweg, met op het kruisingsvlak een houtwal. Het oorspronkelijke tracé van de Schroefstraat is door jongere infrastructuur als de spoorlijn en de A73 in tweeën gedeeld, waardoor de route deels moest worden verlegd. De nieuwe aansluiting op de Asseltsestraat kwam reeds elders aan de orde.
De belangrijkste noord-zuidas wordt gevormd door het tracé Pastoor Pinckersstraat-Eindweg-Eind, van oudsher samen met de Asseltsestraat de belangrijkste ontsluiting van de kern Asselt. Deze reliëfafhankelijke weg volgt vrijwel nauwkeurig de contour van het Maasterras op 20 m +NAP. De geasfalteerde weg heeft een verbreed profiel met talloze verkeersdrempels en een verhoogd kruisingvlak ter hoogte van de Asseltsestraat. Langs deze doorgaande verbinding concentreert zich de lineaire bebouwingsstructuur van de kernen Asselt en Eind, met enige verdichting ter hoogte van de Asseltsestraat-Op de Berg. Zoals reeds is aangegeven onder het kopje 'Ontstaan en ontwikkeling' is het oorspronkelijke middeleeuwse bebouwingslint op de Maasoever aan de westkant van de weg in de loop van de eeuwen weggespoeld, zodat nu nog slechts sprake is van bebouwing langs één kant van de weg.
Vergeleken met de Smaberskaart *(1774, kaart 1 en 2)* en de Tranchotkaart *(1804, kaart 5)* is de bewaard gebleven bebouwingsstructuur meer dan twee eeuwen niet wezenlijk gewijzigd. Alleen heeft er her en der verdichting plaatsgevonden, waarbij open plekken tussen de lintbebouwing zijn opgevuld met

1.110526015014

vrijstaande bebouwing. Hierdoor is het bebouwingsbeeld voor een deel niet-historisch. Dit is met name aan de orde op de terrasrand tussen de Asseltsestraat en het museum, langs de Asseltsestraat en aan de noordzijde van de buurtschap Einde. Er is een sterke en goed zichtbare samenhang tussen de oorspronkelijke bebouwingsstructuur en de geomorfologie: de bebouwing is gerealiseerd op de hogere terrasrand van de Maas en sluit aan de achterzijde aan op bouwland op de zandrug.

Typologie van de bebouwing

Er is in Asselt sprake van een duidelijk herkenbare samenhang tussen structuur en typologie van de bebouwing en het agrarisch grondgebruik. Van de tien Asseltse rijksmonumenten bestaat het merendeel uit (gewezen) boerderijen uit de 18e en 19e eeuw. De monumentale boerderijen zijn over het algemeen gerealiseerd als gesloten hoeve. Met name bij de grote bedrijven in deze regio ontwikkelde zich in de 18e eeuw een gesloten boerderijvorm. De dwars ingedeelde schuur, waarin de paardenstal of schaapskooi was ondergebracht, groeide uit tot een lang gebouw, dat evenwijdig aan het hoofdgebouw werd gebouwd. Door huis en schuur met elkaar te verbinden, ontstond een gesloten hoeve. De gesloten hoeve met binnenplaats werd vanaf het midden van de 18e eeuw steeds meer algemeen voor de grote landbouwbedrijven in het Maasgebied. De Asseltse voorbeelden zijn doorgaans opgetrokken uit rode baksteen, in een aantal gevallen gepleisterd, en de zadeldaken zijn belegd met rode of blauwe pannen van verschillende typen. Hardstenen accenten in de vorm van omramingen komen voor, evenals vlechtingen in de geveltoppen. De noklijnen zijn in hoofdzaak dwars op de weg c.q. terrasrand (oost-west) gesitueerd, hetgeen behalve met de glooiing van het maasterras ook met de windvang, de regeninslag en de lichtinval te maken heeft. De zon schijnt op deze manier het grootste gedeelte van de dag op de lange gevel van de boerderij. Deze historische bouwwijze hangt samen met vernuftig omgaan met natuurlijke energiebronnen. Dit geldt met name voor de Genaenhof, Genoenhof, Koondertenhof, Gebrouwhuis en Syperhof. De Asselterhof (de oude *curtis*) is in dit verband een uitzondering.[25] De hierna genoemde complexen en objecten kunnen worden gezien als de structuurdragers van het bebouwingslint Asselt-Eind.

Het zogenoemde Gebrouwhuis (Eindweg 8, ODB-nummer 34968) ligt op de hoek Eindweg-Gebrouwhuisweg en is met de nok haaks op de terrasrand gesitueerd. *'Brouwhuys Mistwegh'* was in 1774 de naam van de Gebrouwhuisweg op de Smaberskaart. Toen lag nagenoeg dezelfde plek van het huidige, in 1868 gebouwde pand een *'huys en gaerd genaamt brouwhuys'*. In het pand is nooit een brouwerij gevestigd geweest, al doet de naam anders vermoeden. Wel was tot 1916 sprake van een gecombineerde functie boerderij met herberg. De gevels van het bakstenen gebouw zijn thans wit gesausd. Voor zover bekend was in elk geval de langsgevel aan de zuidzijde in het begin van de 20e eeuw gewit. Foto's van kort na de Tweede Wereldoorlog laten zien dat destijds het hele gebouw was geschilderd. In 1892 zijn een schuur en stal bijgebouwd. Behalve boer en herbergier was de bewoner van het Gebrouwhuis in het begin van de 20e eeuw tevens veerman. Vanaf hier kon men zich kosteloos per veerbootje laten overzetten naar het aan de overzijde van de Maas gelegen Buggenum.[26]

De Koondertenhof (Eindweg 12, ODB-nummer 34969) is een laat 18e-eeuwse gesloten hoeve. De benaming hangt samen met de vroeg 19e-eeuwse bewoner van de boerderij, Conrard of Koondert Janssen. De sluisteen boven de poort naar de binnenplaats heeft als datering 1796. Ook dit complex is haaks op de terrasrand gesitueerd. Het woongedeelte heeft hardstenen vensteromlijstingen met daarboven gemetselde segmentboog. De boogvulling is voorzien van siermetselwerk. In de topgevels zijn vlechtingen aangebracht. In 1845 was in de boerderij tevens een branderij gevestigd. In 1862 wijzigde de bestemming in twee woonhuizen met schuur en erf. Om de gebouwen te beschermen tegen het overstromingen is aan de voorzijde van de Koondertenhof een keermuur aangelegd. In de muur is een hardsteen ingemetseld met een aanduiding van de hoge Maasstand van 1926 (20,75 m +NAP).[27]

[25] Renes 1999, p. 208. Verder: typoscript *Asselt beschermd dorpsgezicht* van M. Verweij, Rijksdienst voor de Monumentenzorg, d.d. 13 augustus 2004.

[26] Zie hiervoor: ODB 34968, MHVS 1987, 19 en Geraedts en Custers z.j.

[27] Zie hiervoor: ODB 34969, MHVS 1987, 20 en Geraedts en Custers z.j.

1,11052601 5015

1.110526015016

Het complex Eindweg 20-22 (ODB-nummer 34970) is een voormalige boerderij van het langgeveltype, blijkens het ankerjaartal gebouwd in 1808. Opmerkelijk zijn de hardstenen vensteromlijstingen met penantblokken. Het langgeveltype sloot aan bij de aanzetten tot een meer dwarse indeling en organisatie van agrarische bouwwerken en kwam in deze regio vanaf het einde van de 18e eeuw in zwang. De populariteit van de langgevelboerderijen verbreidde zich snel. In het begin van de 20e eeuw was dit het overheersende boerderijtype in Noord- en Midden-Limburg. Eindweg 20-22 is evenals alle Asseltse bebouwing uit de periode vóór 1850 haaks op het terras gebouwd. Behalve de drie hiervoor beschreven objecten kunnen de panden Pastoor Pinckersstraat 30 (gebouwd 1857, ODB-nummer 34976), Gebrouwhuisweg 1 (gebouwd 1846, onbeschermd) en Eind 4 (XIXA, ODB-nummer 34967) worden genoemd als belangrijke schakels in de lineaire bebouwingsstructuur.[28]

Naast het langgerekte lint met agrarische bebouwing komen in Asselt enkele verspreid liggende grote boerderijen voor. Asselterhof, Syperhof, Genoenhof en Genaenhof zijn onder het kopje 'Ontstaan en ontwikkeling' reeds genoemd. Ook deze complexen zijn opgetrokken als gesloten hoeve, waarbij woongedeelte en bedrijfsgedeelte parallel aan elkaar zijn gesitueerd. De vrijstaande boerderij, gesitueerd te midden van het eigen grondbezit, was van oudsher in landbouweconomisch opzicht uiterst gunstig. Met uitzondering van Asselterhof, waarvan de wortels liggen in de vroegmiddeleeuwse *curtis*, zijn de Asseltse boerderijen voorbeelden van middeleeuwse kamphoeven. De kamphoeve geldt als het basistype van een agrarische nederzetting: de boerderij zelf stond tussen de bouwlandkamp en de graslanden. Sommige kamphoeven bleven door de eeuwen heen onveranderd bestaan, andere zijn op een zeker tijdstip gesplitst. Er is vanaf dat moment sprake van twee boerderijen, die voor het onderscheid werden aangeduid met Groot, Klein, Oud of Nieuw.
Genaenhof en Genoenhof, respectievelijk Oude Hof en Nieuwe Hof, zijn complexen die door splitsing van de oorspronkelijke kampboerderij zijn ontstaan. Vermoedelijk gebeurde dat in de tweede helft van de 14e eeuw, aangezien in 1381 voor het eerst sprake is van de Genoenhof.[29] De Oude en Nieuwe Hof zijn allebei gesitueerd op de grens van het bouwland op de zandrug en de graslanden aan de oever van de Swalm. Deze specifieke ligging komt voort uit de eisen, die het gemengde agrarische bedrijf stelde. In de directe omgeving van beide boerderijen is het landschap lichtglooiend. De inrichting van het landschap is kleinschalig. Holle wegen en houtwallen volgen de contouren van het landschap. Op sommige plaatsen zijn de akkerranden voorzien van meidoornhagen. De eenvoudige erfbeplanting van de Genaenhof bestaat uit twee monumentale paardekastanjes aan de voorzijde van de boerderij. De toegangsweg naar de Genoenhof is aan de noordzijde beplant met canadabomen.

Groenstructuur en kleinschalige landschapselementen

Het beschermd gezicht Asselt omvat in hoofdzaak agrarisch gebied, dat bestaat uit akker- en grasland. Het groene stroomdal van de Swalm vormt aan de noordzijde de natuurlijke begrenzing van het gebied, terwijl de oude Maasmeander *Vuilbemden* met broekbos aan de zuidzijde de afbakening vormt. Houtwallen en struwelen behoren bij het tussenliggende open landschapsbeeld. Houtwallen hebben vanouds de functie van erf- en perceelscheidingen, buffers op de steilranden van het Maasterras en begeleiders van waterlopen als de Swalm en de Leijgraaf. Ze dienden tevens als markering en om het vee binnen of buiten de akkers of graslanden te houden. Door te snoeien, knotten of behakken leverden ze in het verleden veel nuttige bijproducten en geriefhout. Als markering van de steilrand van het Maasplateau is vooral de zomereik veel toegepast als hakhout, knotboom of spaartelg. Voorbeelden daarvan worden aangetroffen aan de zuidzijde van de Asselterhof, op de terrasranden ter hoogte van de buurtschap Eind en in de nabijheid van de hoeven Genaenhof en Genoenhof. Behalve van grote cultuurhistorische betekenis zijn de hakhoutbomen en spaartelgen van belang als autochtone genenbron. Van bijzondere betekenis zijn de houtwallen aan de oever van de Swalm en om en nabij de Schroefstraat. Het betreft hier oude en cultuurhistorisch waardevolle houtwallen met diverse inheemse boomsoorten als schietwilgen en monumentale eiken. In samenhang met de meanderende Swalm kunnen deze houtwallen als gave landschapselementen worden beschouwd.

[28] Zie hiervoor: ODB 34970, MHVS 1987, 20 en Geraedts en Custers z.j.

[29] Renes 1999, p. 211-213.

1.110526015017

Ten minste vanaf de late Middeleeuwen bestond het hooggelegen dekzandgebied voornamelijk uit akkerland. Op de steilhellingen en in de strook direct langs de Swalm kwam eveneens grasland voor. De huidige akkerpercelen zijn sterk in schaal vergroot. Desondanks is de oorspronkelijk perceelindeling in het landschap afleesbaar: met name langs de terrasrand, vanaf de Syperhof tot en met de buurtschap Einde, bleef een belangrijk deel van de historische grenzen en de oorspronkelijke oriëntatie van de percelen bewaard. Behalve de omgeving van de boerderijen Genaenhof en de Genoenhof is ook het landschap rondom de Asselterhof, de Dionysiuskerk en het museum kleinschalig van karakter. Achter de kerk bevindt zich te midden van dichte wilgenbegroeiing nog een klein restant van de Oude Maas. De taluds van de kerkheuvel en het kerkhof rondom de kerk hebben een siertuinachtige aanplant. In het weiland aan de zuidzijde van de kerk, pal naast de Lindeweg, bevindt zich een oude veedrenkplaats, die door knotwilgen wordt overschaduwd. Het erf aan de voorzijde van de Asselterhof is beplant met linden. De afscheiding tussen de erven en openbare weg wordt gevormd door beukenhagen. De terrasrand aan de achterzijde van de boerderijgebouwen, tevens de overgang van erf en weiland naar veld, is beplant met meidoorns. Deze begroeiing kwam tot de jaren zeventig van de 20e eeuw veel voor langs de velden in de uiterwaarden van de Maas in Noord- en Midden-Limburg, maar verdween door ruilverkaveling, ontgrinding en door kap in verband met schimmelziektes. De westkant van de Pastoor Pinckersstraat is van Asselterhof tot aan Syperhof beplant met canadabomen. Aan de oostkant staat een aantal zeer oude knotwilgen. Deze wilgen, die vanwege ouderdom en landschappelijk karakter van cultuurhistorische betekenis zijn, komen ook voor op de graslanden langs de sterk meanderende Swalm tussen de Schroefstraat en de buurtschap Wieler.

In het gebied tussen de kerk en de jachthaven ter hoogte van de Asseltsestraat staan canadabomen uit de jaren vijftig van de 20e eeuw. De inrichting van de Maasoever heeft hier een civieltechnisch karakter: strak en recht in plaats van een meer natuurlijke inrichting. Het gedeelte van de Eindweg tussen de Asseltsestraat en het Gebrouwhuis heeft geen beeldondersteunend karakter.
Ter hoogte van dit wegvak bevinden zich de jachthaven, het parkeerterrein en het clubgebouw van watersportvereniging Ascloa. Ook bevindt zich hier de entree tot de nieuwe begraafplaats van Asselt. Structurerend groen is nauwelijks aanwezig. De aanplant rondom het bebouwingscluster Eindweg-Gebrouwhuisweg is daarentegen wel weer karakteristiek. Van belang zijn de hier aanwezige haagstructuren, de notenbomen aan de voorzijde van het Gebrouwhuis en de linde nabij Koondertenhof. Het voormalige rijksbeschermde pand Eind 4 is onderdeel van Camping het Maasterras. De camping is vrijwel geheel omgeven door een groensingel en daardoor goeddeels aan het zicht onttrokken.

Tot de kleinschalige landschapselementen behoren ook veld- en wegkruisen, die vaak op wegkruisingen en splitsingen werden neergezet. Deze oude gewoonte bestond al in de late Middeleeuwen. Enkele kruisen hadden een bijzondere functie. Tot deze categorie behoorden de zogenoemde hagelkruisen, die dienden om het gewas te beschermen tegen hagelschade. Bij kans op schade, vooral bij noodweer en hagel in de zomer, trok men in processie door het veld naar het kruis om te bidden. In Asselt is nabij de samenkomst van Eind en de Schroefstraat onder twee lindebomen een dergelijk hagelkruis opgesteld. Ook staat een veldkruis nabij de samenkomst van de Raayer Luyckweg en Op de Berg. Nabij de samenkomst van Eind en de Eindweg staat een eenvoudig gemetseld Mariakapelletje te midden van geknotte linden. Het kruis uit 1923 tegen de gevel van het museum kwam reeds elders aan bod.[30]

NADERE TYPERING VAN TE BESCHERMEN WAARDEN

Sociaal-historische waarden

Asselt is van algemeen belang vanwege de opmerkelijke ontwikkeling van een belangrijk en strategisch gelegen centrum in het Maasdal in de vroege Middeleeuwen, met wortels in de Romeinse periode, tot laag dynamisch, perifeer gebied in onze tijd.
De kern van Asselt wordt gevormd door de Asselterhof, die mogelijk in rechte lijn teruggaat op een vroegmiddeleeuwse herenhof. De *curtis* of Hof van Asselt wordt genoemd in de 9e eeuw en was oorspronkelijk Karolingisch bezit.

---

[30] Zie hiervoor onder andere: Renes 1999, p. 206.

Tegenover de Hof staat de kerk, aan de rand van het Maasdal. De Ouborgh ter hoogte van de Swalm betreft de 14e-eeuwse burcht van de plaatselijke heer.

Historisch-ruimtelijke en stedenbouwkundige waarden

Asselt is van algemeen belang vanwege de bijzondere samenhang tussen het landschap en het patroon van de nederzetting. De landschappelijke gesteldheid van Asselt vormt een herkenbare onderlegger van de in hoofdzaak agrarische nederzettingsstructuur, waarbij clusters, linten en solitaire bouwwerken elkaar afwisselen. De bebouwing concentreert zich aan de randen van het Maasterras en nabij het stroomdal van de Swalm.

Situationele waarden

Asselt is van algemeen belang vanwege de bijzondere samenhang van historisch-ruimtelijke, structurele en functionele kwaliteiten van bebouwde en onbebouwde ruimten in relatie tot hun landschappelijke omgeving, alsmede vanwege de kwaliteit van de bebouwing en de groepering van de bebouwing ten opzichte van de rivier de Maas en in relatie met de historische infrastructuur. Bebouwingsstructuur, veldinrichting en padenstelsel zijn de afgelopen twee eeuwen nauwelijks gewijzigd.

Historisch-bouwkundige waarden

Asselt is van algemeen belang vanwege de aanwezigheid van een groot aantal boerderijen en complexen, die historisch-bouwkundige waarden bezitten. Diverse agrarische complexen zijn van belang wegens de toegepaste, typisch Midden-Limburgse opzet van een gesloten hof. De bijbehorende erven zijn van belang vanwege de typische landschappelijke aanleg met inheemse, streekeigen bomen. Een belangrijk aantal objecten is aangemerkt als rijksbeschermd monument.

Gaafheid en zeldzaamheid

Asselt is van algemeen belang vanwege de herkenbaarheid en gaafheid van de historisch-ruimtelijke structuur, bebouwing en functionele opzet als geheel. Voor het overgrote deel heeft het gebied zijn oorspronkelijke functie en het daaruit voortkomende karakter behouden.

Archeologie

Asselt is onder meer van algemeen belang vanwege de hoge archeologische verwachting in het gebied Eind-Schroefstraat (Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, IKAW). Volgens de Archeologische Monumentenkaart (AMK) is binnen de contouren van het beschermde gezicht een aantal gebieden geregistreerd met een hoge tot zeer hoge archeologische waarde. Het gebied aan de oostzijde van Asselterhof is aangewezen als rijksbeschermd archeologisch monument. De archeologische onderzoeken die vanaf 1996 voorafgaand aan de aanleg van de A73 en de Maaswerken zijn uitgevoerd, bevestigen het belang van het gebied Swalmen-Asselt. Met name de middeleeuwse nederzetting Swalmen-Nieuwenhof kan in dit kader worden genoemd.

HISTORISCH PLANOLOGISCHE ESSENTIE

1. Het beschermd dorpsgezicht Asselt kenmerkt zich door een zeer lange geschiedenis van productie/agrarisch landschap. Dit komt tot uitdrukking in een grote mate van openheid en slechts beperkte en vrijliggende (bedrijfs)bebouwing langs de randen van het productie landschap. Het huidige aanzien wordt met name bepaald door de agrarische functie.
2. Het landschap wordt gekenmerkt door de geologische effecten van het meanderen en insnijden van de Maas in de oude riviervlakte van de Rijn, waardoor een karakteristiek terrassenlandschap is ontstaan. Het gebied wordt doorsneden door de rivier de Swalm en de zijbeken Eppenbeek en Teutebeek. Ten gevolge van de landschapsstructuur moet de huidige agrarische benutting als kleinschalig aangemerkt worden.
3. De infrastructuur is van beperkte omvang en veelal oost-westgericht en een - langere - route parallel aan de rivier de Maas. Het betreft veelal wegen van beperkte breedte en soms zonder verharding, op sommige plaatsen ten gevolge van de landschapsstructuur uitgevoerd als holle wegen.
4. De huidige kerk en de Asselterhof kunnen opgevat worden als enige (vroege) vertegenwoordiger van de 'bestuurlijke component'. Dit komt tot uiting in de situatie kerk met hof op een strategische locatie in het terrassenlandschap, vrij gelegen ten opzichte van andere bebouwing.

1.110526015018

De aan de noordkant aanwezige ruïne is een overblijfsel van een bestuurlijke of militaire representant van de nabijgelegen heerlijkheid Swalmen.

5. Het bebouwingspercentage van het voorgestelde gebied is beperkt en bestaat uit vrijliggende boerderijen. Op de rand van het terras langs de Maas is sprake van enige lintbebouwing met situering van de noklijn dwars op de weg. Op de aansluiting van de wegen Asseltsestraat en Op de Berg vindt enige kernvorming plaats, die bestaat uit ruim gesitueerde 'burgervilla's'.
6. De recreatieve ontwikkeling (jachthaven en horecavoorzieningen) is een nieuwe economische impuls. Door de huidige kleinschaligheid is het geassimileerd in de agrarische identiteit van Asselt.

RECHTSGEVOLG VAN DE AANWIJZING

Ter effectuering van de aanwijzing van een beschermd stads- of dorpsgezicht moet ingevolge artikel 36 van de Monumentenwet 1988 een bestemmingsplan worden opgesteld. De toelichting op de aanwijzing kan daarbij voor wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de toekomstige ontwikkelingen binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te bieden voor een ruimtelijke ontwikkeling die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruikmaakt en daarop voortbouwt. In het aanwijzingsbesluit is bepaald in welke mate de vigerende bestemmingsplannen aan het beschermingsvereiste voldoen.

1.11052601 5019

BRONNEN

- J. Alers, *Asselt gemeente Swalmen, beschermde stads- en dorpsgezichten*, ongedateerd en ongepubliceerd typoscript.
- G. Geraedts en F. Custers, *Van Abdissenstraat tot Zandkuil; verklaring van oorsprong en betekenis van de Swalmense straatnamen*, Swalmen z.j.
- D.A. Gerrets en G. Williams, *Archeologisch Onderzoek in het tracé van de Rijksweg 73; Definitieve Archeologische Opgraving, Rijksweg 73-Zuid: DO-E14, Swalmen-Nieuwenhof*, ADC-Amersfoort (eigen uitgave Rijkswaterstaat, directie Limburg in druk).
- A.J.C. van Leeuwen, *De maakbaarheid van het verleden: P.J.H. Cuypers als restauratiearchitect*, Zwolle 1995.
- E. Lohof, *Archeologisch onderzoek in het tracé van de Rijksweg 73; Aanvullend Archeologisch Onderzoek; Rijksweg 73-Zuid: AAO-E14, Swalmen-Nieuwenhof*, ADC-Amersfoort (eigen uitgave Rijkswaterstaat, directie Limburg in druk), 2001.
- W. Luys, 'Broodovens Asselt'. In: *Jaarboek Maas- en Swalmdal 7*, 1987.
- W. Luys, 'Romeinse pannenovens in Swalmen'. In: *Jaarboek Maas- en Swalmdal 23*, 2003.
- W. Luys, 'Romeinse wegen en bewoning in Swalmen-Beesel-Belfeld'. In: *Jaarboek Maas- en Swalmdal 4*, 1984.
- W. Luys, 'De Oudborgh, een kasteelruïne in het Swalmdal'. In: *Jaarboek Maas- en Swalmdal 1*, 1981.
- W. Luys, 'Van bakhuis tot museum: het folkloristisch en oudheidkundig museum te Asselt'. In: *Jaarboek Maas- en Swalmdal 3*, 1983.
- Milieu- en Heemkundevereniging Swalmen (MHVS), *Swalmer Monumenten*, Swalmen 1987.
- A. Ramakers, *Honderd eeuwen Swalmen*, Swalmen 1977.
- J. Renes, *Landschappen van Peel en Maas; een toegepast historisch-geografisch onderzoek in het streekplangebied Noord- en Midden-Limburg*, Maastricht/Leeuwarden 1999.
- J. Schotten, 'De landschappelijke ontwikkeling van het Maasdal', in: J. Berghs (red), *De ontwikkeling van stad en streek*, Venlo 2001.
- M.J.H.A. Schrijnemakers, 'De Noormannen in Ascloa'. In: *Jaarboek Maas- en Swalmdal* 14 (1994).
- A.G. Schulte (red.), *Ruïnes in Nederland*/M.J. Kuipers-Verbuijs ... [et al.], Zwolle 1997.
- P. Stassen, *Zandmaas: proefproject 2, deel 2a; rapportage bureau- en veldonderzoek: onderzoek middeleeuws scheepshout bij Swalmen-Biesweerd*, Maastricht 2002 (Intern Rapport Projectteam Archeologie Maaswerken/Via Limburg).
- P. Stassen, *Zandmaas: proefproject 2, deel 2b; documentatie onderzoek middeleeuws scheepshout bij Swalmen-Biesweerd*, Maastricht 2002 (Intern Rapport Projectteam Archeologie Maaswerken/Via Limburg).
- P. Stassen, *Zandmaas: proefproject 2, deel 4; Hanssumerweerd Documentatie: prehistorische, Romeinse en middeleeuwse vondsten opgebaggerd; een verzwolgen cultusplaats?* Maastricht 2003 (Intern Rapport Projectteam Archeologie Maaswerken/Via Limburg).
- P.J.H. Ubachs, *Handboek voor de geschiedenis van Limburg*, Hilversum 2000.
- J. Venner, *Geschiedenis van Limburg*, deel 1, Maastricht 2000.
- *Asselt beschermd dorpsgezicht* van M. Verweij, Rijksdienst voor de Monumentenzorg, d.d. 13 augustus 2004.
- www.loegiesen.nl, Kroniek voor Beesel, Belfeld en Swalmen, 1200-1909.

1.11052601 5020

Kaarten

1. Smaberskaart, Asselt in 1774 (zuid). Bron: L. Giesen en W. Hoezen, CD-rom Landmetingen in het Maas- en Swalmdal en de landmetingen door J.J. Smabers (1774-1781), Heemkundevereniging Maas- en Swalmdal 2000, Swalmen kaart 4.

2. Smaberskaart, het Swalmdal en Einde in 1774 (noord). Bron: L. Giesen en W. Hoezen, CD-rom Landmetingen in het Maas- en Swalmdal en de landmetingen door J.J. Smabers (1774-1781), Heemkundevereniging Maas- en Swalmdal 2000, Swalmen kaart 6.

3. Asselt volgens Holwerda. Een schematische weergave van de resultaten van het archeologisch onderzoek in 1928-1929 van Holwerda. Bij zijn bevindingen worden tegenwoordig de nodige vraagtekens gezet. Bron: J.H. Holwerda, (red.), *Oudheidkundige Mededeelingen uit 's Rijksmuseum van Oudheden te Leiden*, Nieuwe Reeks 11 (1930).

4. Kadastrale kaart Asselt, 1832. Kerk en hof op de rand van het terras. Achter de kerk is een vijver, een oude arm van de Maas, duidelijk zichtbaar. Bron: Kadastrale Minuutplan 1832, Topografische Dienst Kadaster, Emmen.

5. Tranchotkaart. Asselt in de periode 1803-1820, een ongerept terrassenlandschap. Bron: Kartaufnahme der Rheinlande durch Tranchot und v. Müffling 1803-1820. Detail blad 39, Swalmen. Landesvermessungsamt Nordrhein-Westfalen, 1969.

6. Topografische kaart Asselt, 1891. De spoorlijnen zijn duidelijk zichtbaar. Bron: Chromotopografische Kaart des Rijks, detail bonnekaartnummer 739, verkend in 1891.

7. Topografische kaart, 2005. Langs de Maas is een 'grindgatenlandschap' ontstaan, tegenwoordig Asseltse plassen genoemd. Het landschap rond Asselt is nagenoeg niet veranderd. Bron: Topografische Dienst Emmen, 2005.

8. Waarderingskaart I, RDMZ 2005. Bron: Buro4 Monument en Ruimte, Roermond. Digitale bewerking: RAAP Archeologisch Advies.

9. Waarderingskaart II, RACM 2008. Bron: Buro4 Monument en Ruimte, Roermond. Digitale bewerking: RAAP Archeologisch Advies.

COLOFON

Uitgave: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, Zeist 2008

Onderzoek en tekst:
drs. R.H.M. Denessen, Buro4 Monument en Ruimte

Inhoudelijke ondersteuning:
- J. Alers, Heemkundevereniging Maas- en Swalmdal, Swalmen
- L. Giesen, Heemkundevereniging Maas- en Swalmdal, Reuver
- W. Luys, Heemkundevereniging Maas- en Swalmdal, Reuver
- drs. H. Stoepker, Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort
- ing. P. Timmer, Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, Zeist
- mw. drs. N. Vossen, Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, Zeist

Aanvullende adviezen:
- mw. W. van der Kaaij, Pouderoyen Compagnons, Nijmegen
- afdeling Bouw- en Woningtoezicht gemeente Swalmen
- ir. P. van Dun, Commissie Bescherming & Ontwikkeling

Begrenzingskaart: RACM, drs. N.H. van Diepen
Thematische kaarten: RACM, drs. B.A.R.T. Broex
Foto omslag: Buro4 Monument en Ruimte, RACM
Redactie: RDMZ, drs. E.B. Manuel

PRODUCTIE

RACM/Drukkerij Kerckebosch bv, Zeist

1,11052601 5021

BIJLAGEN

1. Smaberskaart, Asselt in 1774 (zuid).
2. Smaberskaart, het Swalmdal en Einde in 1774 (noord).
3. Asselt volgens Holwerda.
4. Kadastrale kaart Asselt, 1832.
5. Tranchotkaart.
6. Topografische kaart Asselt, 1891.
7. Topografische kaart, 2005.
8. Waarderingskaart I.
9. Waarderingskaart II.

1.11052601 5022

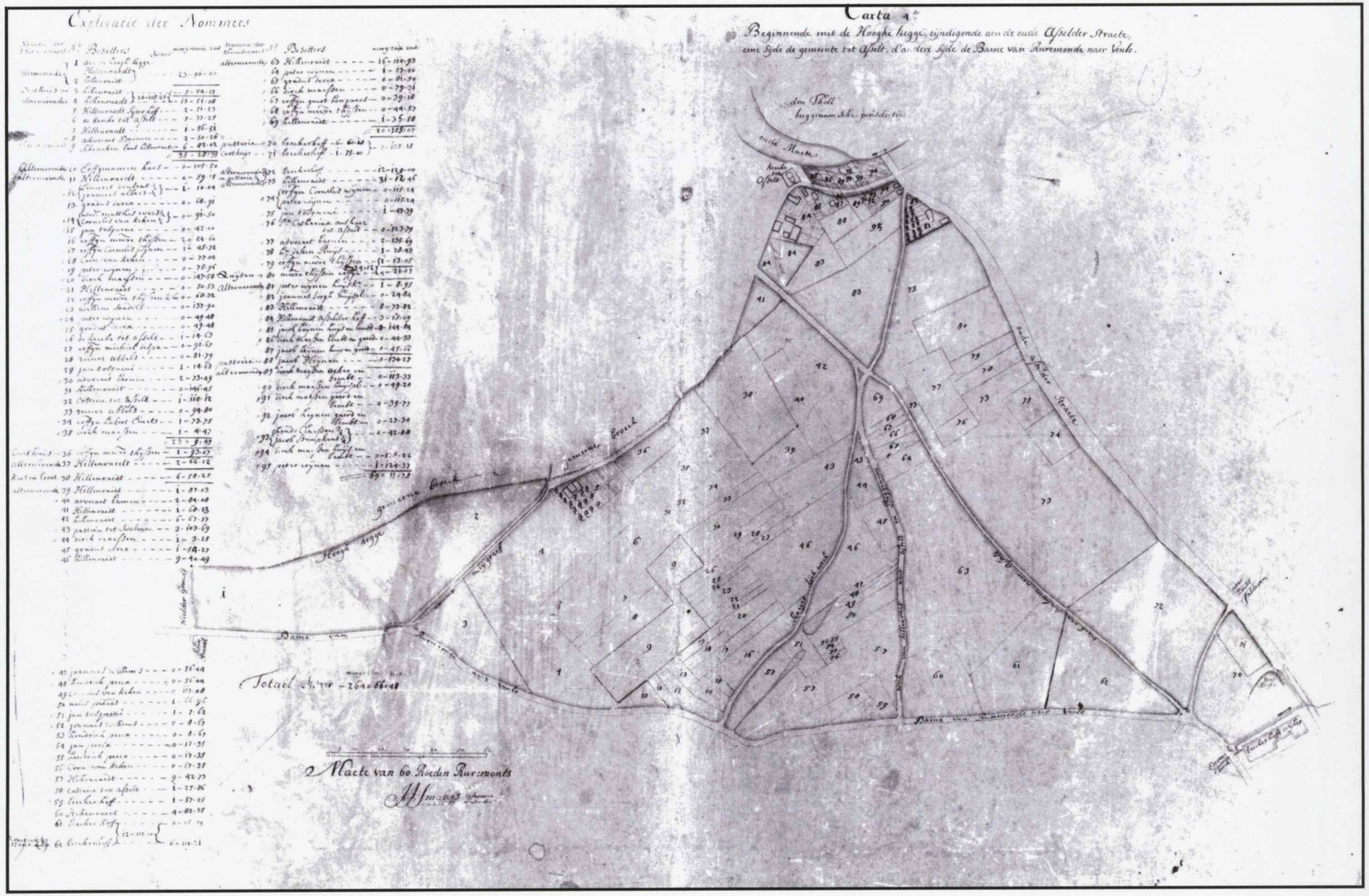

Kaart 1 *Smaberskaart, Asselt in 1774 (zuid)*

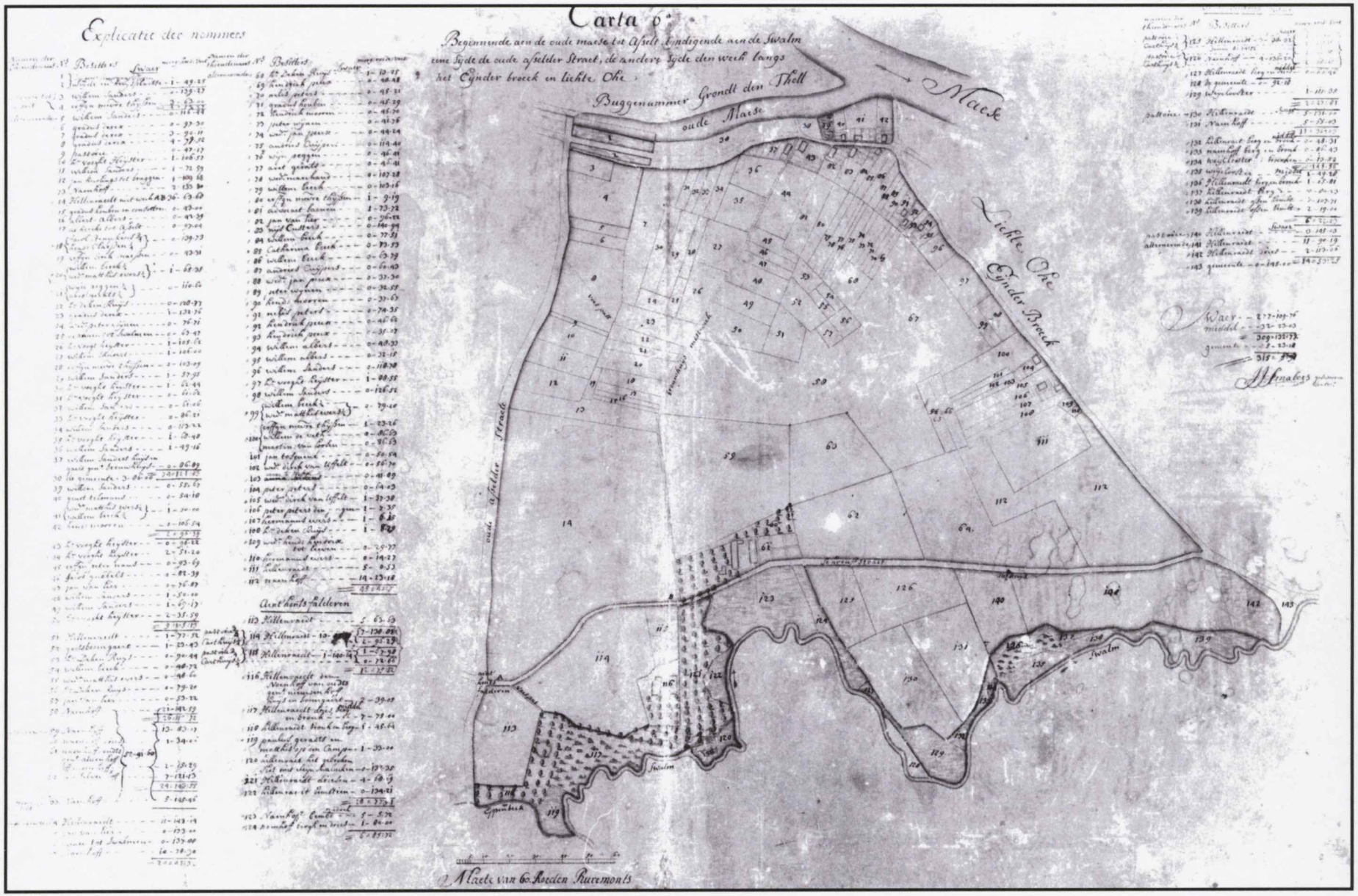

Kaart 2 Smaberskaart, het Swalmdal en Einde in 1774 (noord)

1,1052601 5024

1.110526015025

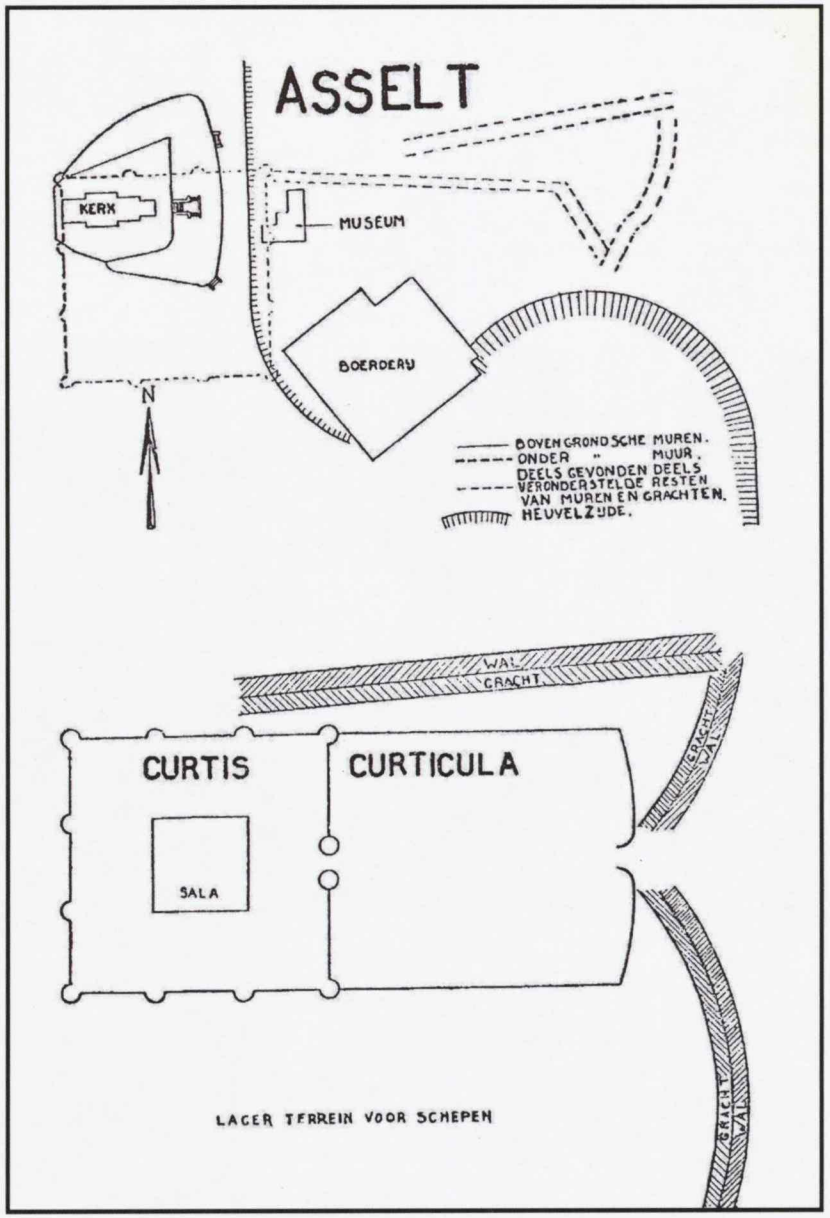

Kaart 3 *Asselt volgens Holwerda. Een schematische weergave van de resultaten van het archeologisch onderzoek in 1928-1929 van Holwerda. Bij zijn bevindingen worden tegenwoordig de nodige vraagtekens gezet.*

1.11052601 5026

Kaart 4 *Kadastrale kaart Asselt, 1832. Kerk en hof op de rand van het terras. Achter de kerk is een vijver, een oude arm van de Maas, duidelijk zichtbaar.*

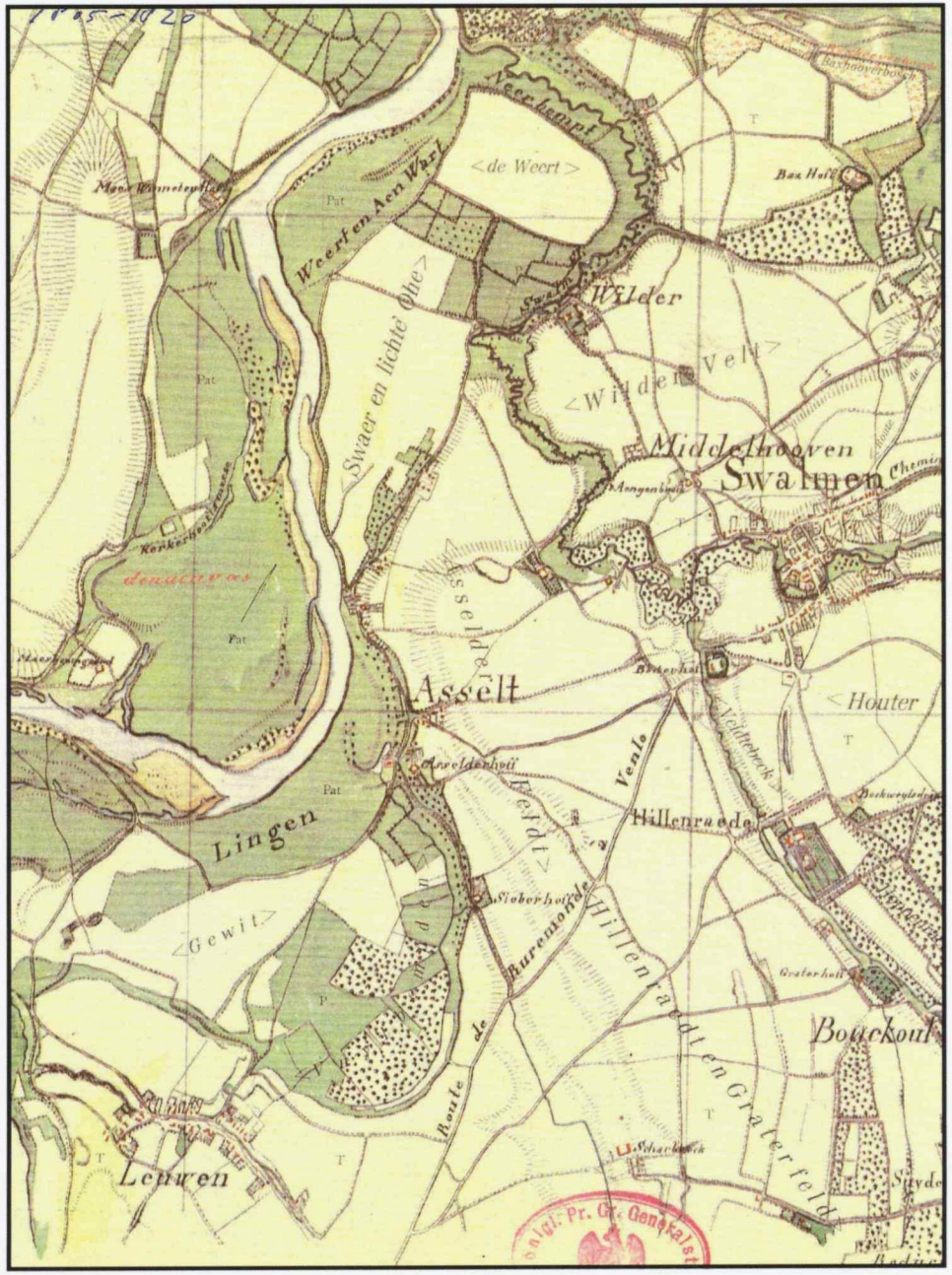

Kaart 5 *Tranchotkaart. Asselt in de periode 1803-1820, een ongerept terrassenlandschap.*

1.110526015027

1.110526015028

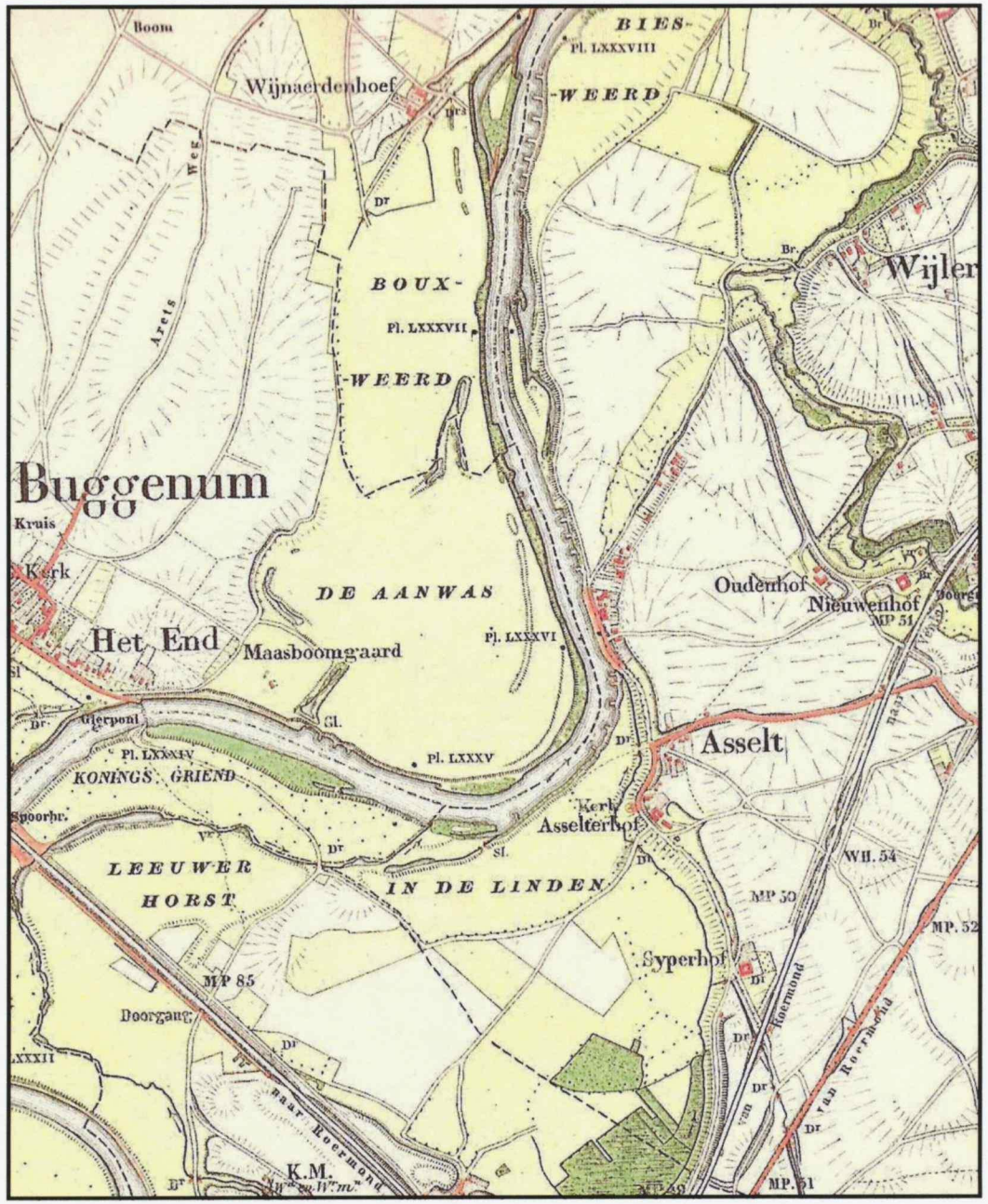

Kaart 6 *Topografische kaart Asselt, 1891. De spoorlijnen zijn duidelijk zichtbaar.*

Kaart 7 *Topografische kaart, 2005. Langs de Maas is een 'grindgatenlandschap' ontstaan, tegenwoordig Asseltse plassen genoemd. Het landschap rond Asselt is nagenoeg niet veranderd.*

1.110526015029

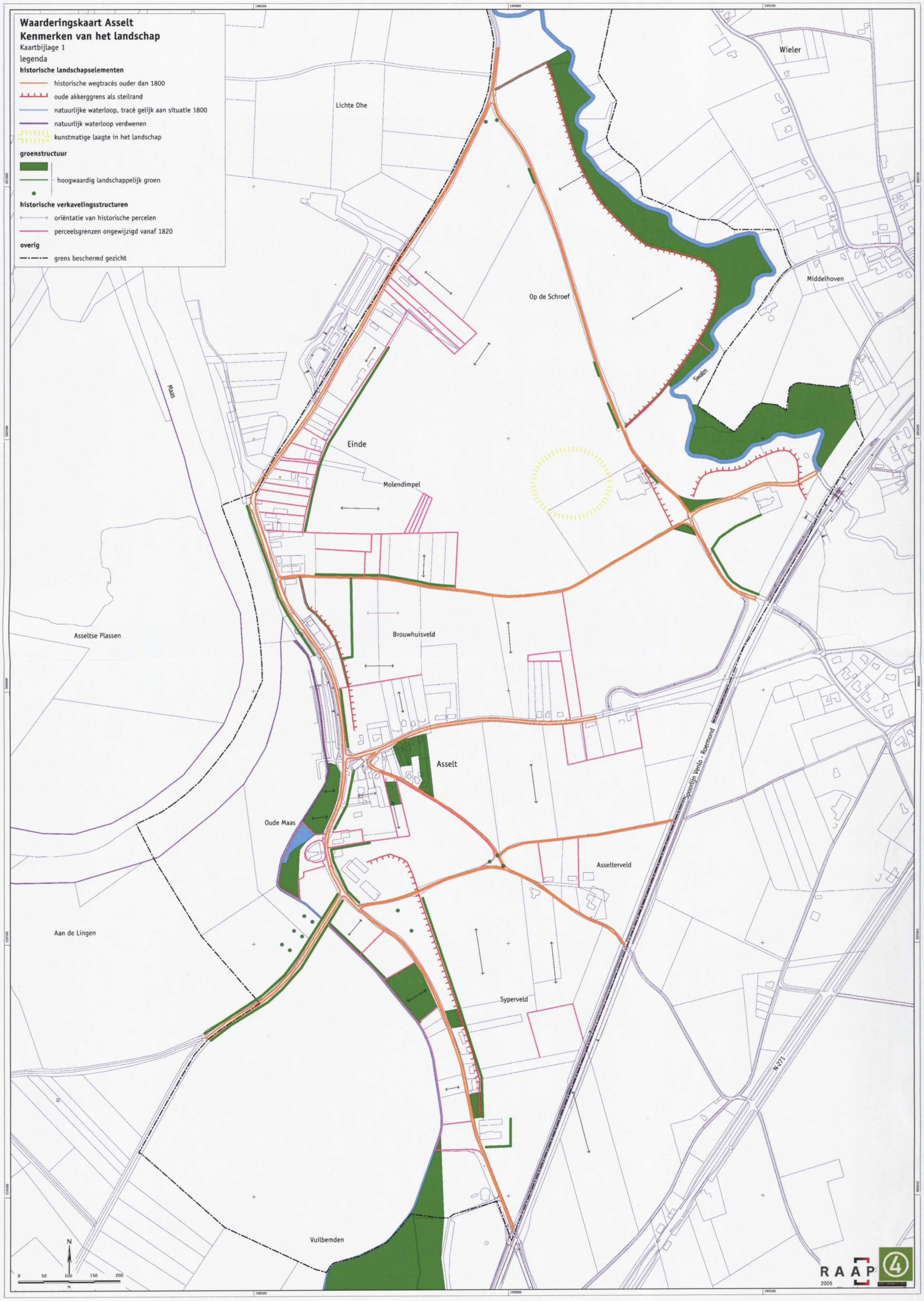

Kaart 8 Waarderingskaart I

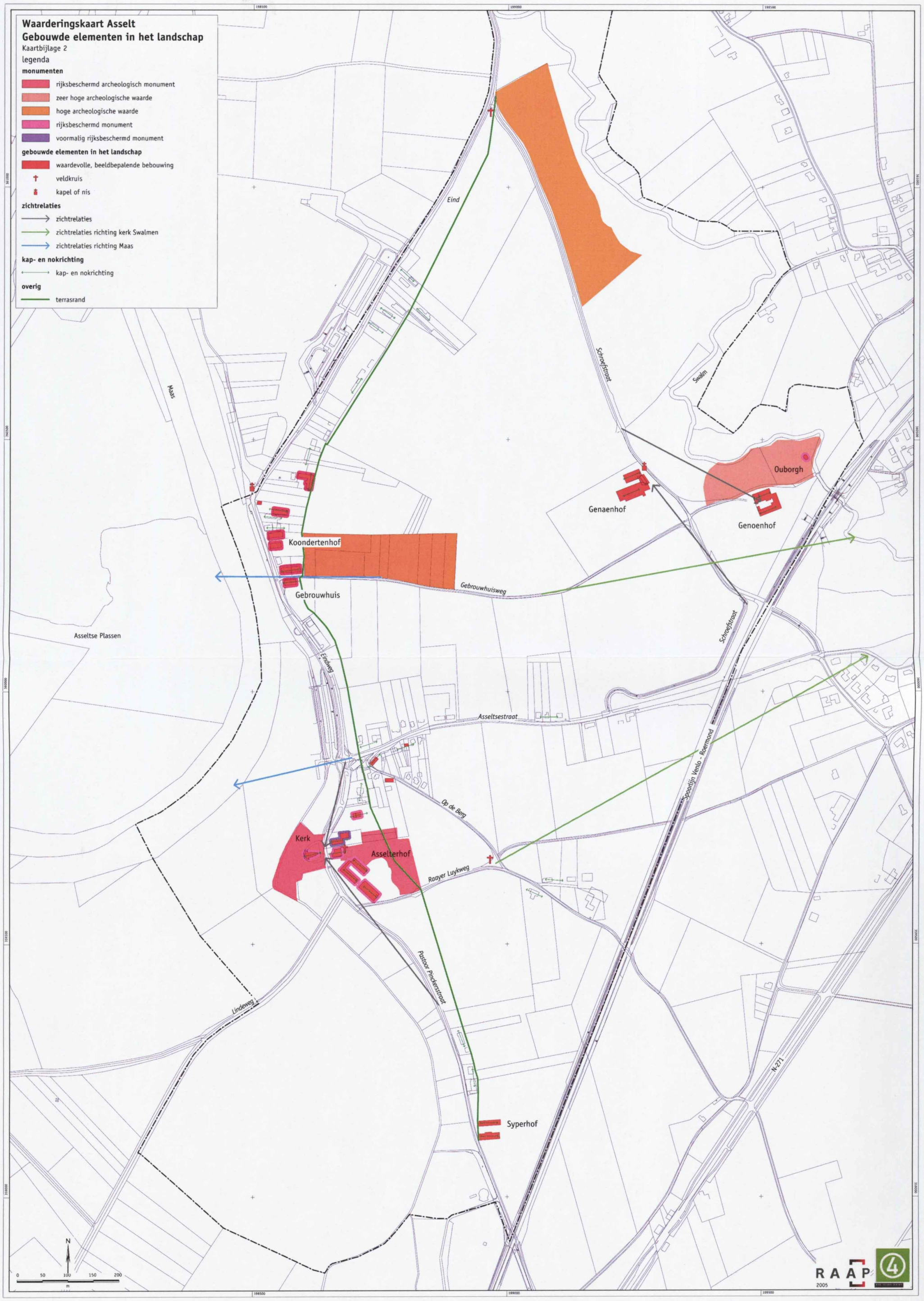

Kaart 9 Waarderingskaart II

1,110526015031

1,1052015002